ياش توركستان

توركستاننك ملی قورتولوشی اوچون كوره‌شوچی آیلق مجموعه

باش محرری: چوقای اوغلی مصطفی

1929نچی ییلنك ده‌قابر-نده‌ن چیقا باشلاغان	مارت 1937 (1356 هجری)	سان 88

بو ساندا:

1 — دوشمانلاریمز بزنك فعالیتمز حقندا نیمه دیدرله‌ر؟ باش مقاله

2 — مدنی اسارت قورالی مچ.

3 — 1917نچی ییل خاطره پارچالاری (XI) مصطفی

4 — ایكی یاپیشیق قارداش أولكه اوقتای

5 — صنعت جبهه‌سنده — بالتابای؛ 6 — ملی صنعتنی بوزو

7 — قومسومول قانارندا؛ 8 — بین‌الملل تورموشدان م.

9 — شرقالاردن‌ده سیوینچیم رضا خاموشی

10 — اوزاق شرقدا یاشاوچی توركله‌ر تورموشندان

11 — قارداش وه جبهه‌داش مطبوعات بیتله‌رنده‌ن

12 — كتابیات (باشقارمامزغا كیلگه‌ن وه كوزگه توشكه‌ن اثرله‌ر) ع.

13 — توركستان خبرله‌ری: قازاغستاندا مكتبله‌ر؛ قومیسیون ایله‌گنده‌ن اوته بیلگه‌ن ساویت معلمله‌ری؛ درس قورالیسز ساویت مكتبی؛ «یه‌نگی الفبا» اطرافندا.

14 — توركیه خبرله‌ری: توركیه‌ده اورتا مكتب وه لیسه‌له‌ر؛ ابن سینانك روحیاتی حقندا

15 — تورلو خبرله‌ر: «روس ایمپه‌ریالیزمینك باش مقصدلاری»؛ تاتارستاندا ملی عالم وه معلم قادرولاری؛ قوتلاو؛ باشقارمامزغا كیلگه‌ن اثرله‌ر.

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

«روس ایمپەریالیزمینك باش مقصدلاری»

شو موضوعدا محررلەریمزدەن دوقتور طاهر شاکر بیکنگ بەرلین‌دەکی آلمان عالی سیاسی مکتبینگ تیشقی سیاست مسئلەلەرینی تیکشیرو شعبەسی درسخانەسندە، اوتکەن آینگ 4ندە آلمانچا بر قونفرانس بیرگەنلگینی یازغان ایدیك. یورتداشمز عینی موضوعداغی قونفرانسینگ ایکنچی بولومینی ینە آلمان عالی سیاسی مکتبینگ عینی درسخانەسندە 37 .2 .18دە بیرمشدر. دوقتور طاهر شاکر بیك قونفرانسینگ بوکینگی قسمینی‌دا سیاسی مسئلەلەر ایلە علاقەدار منور تیکلاوچیلار تارشیسندا موفقیتلە بیریب، اوزون آلقیشلانمشدر. معروضە سوگندا قونفرانسنی ترتیب ایتوچی دولت مشاوری سوزگە کیریشیب، تیکلاوچیلارنگ نظر دقتینی معروضەچینك توختاب اوتدیکی نقطەلاردان مهملەرینە تارتاراق، اونگ بو مهم نقطەلار اوستندە ایندیگەچە کینگ عامەگە آگلاشیلمای کیلە یاتقان بعضی قارانغی جهتلەرنی موفقیتلە ایضاح ایتکەنلگی اوچون ممنونیت بیلدیریب، تشکر ایتمشدر.

مسلکداشیمز دوقتور طاهر شاکر بیکنگ آلمان عالی سیاسی مکتبی درسخانەسندە بیرگەن آلمانچا قونفرانسلاری شبهەسز تورکلك اوچون وە روسیا ایمپەریالیزمینە قارشی کورەشمەکدە بولغان جبهەداش خلقلارنك ملی قورتولوش حرکتلەری اوچون مثبت وە موفقیتلی ایشلەردەن سانالیر.

*

قوتلاو — بو ییل برنچی محرم شو مارت آینگ 13نچیسینە، شنبە کونینە توغرو کیلە تورغانیدان، شو کوندەن، یعنی 37 .3 .13دان، هجری‌نگ 1356نچی ییلی وە 22نچی مارتدان ایسە، ایسکی تورك حسابیلە، «سغیر ییلی» باشلاناجاقدر. بو مناسبتلە «یاش تورکستان» اوزینگ اسلام-تورك اوقوچیلارینی قوتلولار وە بو اسلام-تورك ییلینك بوتون مسلمانلار اوچون سعادتلەر کتیروینی یورەکدەن تیلەیدر.

دوشمانلاریمز بزنك فعالیتمز حققندا نیمە دیدرلەر؟

«یاش تورکستان»نگ اوتکەن ساندا بحث ایتدیگمز بو موضوعە بر داها قایتماق مجبوریتندەمز. چونکە یالغز تورکستانداغی بولشەویك مطبوعاتی‌غنا ایمەس، قسماً موسقوا بولشەویك مطبوعاتی‌دا بزنگ فعالیتمزگە هجومگە باشلادی. اوتکەن ساندا بحث ایتدیگمز «قازاغستانسکایا پراودا»نگ 36 .12 .30 تاریخلی نسخەسندا چیققان الیاس قابل اوغلی مقالەسندەن باشقا عینی الیاس‌نك بزگە قارشی بر مقالەسی «سوسیالدی قازاغستان»نگ 37 .1 .12 تاریخلی ساندا، قازاغستان معارف قومیساری جورگەن اوغلینك بر مقالەسی «قازاغستانسکایا پراودا»نك 37 .1 .11 تاریخلی ساندا چیقدیغی کبی، عینی «قازاغستانسکایا پراودا» 37 .1 .27 تاریخلی نسخەسی باش مقالەسینی بو مسئلەگە آتاب یازدی. نهایت مەنە موسقوا «بولشەویك» مجموعەسینگ 37 .2 .15 تاریخلی 4نچی ساندا ئەرمەنی میرزویان مقالەسی چیقدی.

بز بو مقالەلەرگە مخصوص بر کتابچا بیلەن جواب قایتارماقچی بولامز. اونگچون‌دە بو یردە عمومی اشارەلەر بیلەن گنە کفایتلەنمەکچیمز.

تورکستان ملی قورتولوش حرکتی اطرافنداغی اورونوشلاریمز دوامنچە هیچ بر وقت بولشەویك مطبوعاتی بزنی اونوتماسدان کیلەدی. بزنگ فعالیتمز حقنداغی یازیلاری «تربیەلیگی» جهتندەن بربرندەن او قادار فرقلی بولمایدی. فقط بو سفر بولشەویك سوکوچیلگی، آغزی بوزوقلیغی «قیزیل خولیگانلق» چیگەرەسینی باسیب اوتمەکدەدر. بوکون بولشەویکلەرنك اوز دوشمانلاری حقندا ایگ کوب قوللاندیقلاری تعبیرلەر «قانلی تروتسکیچیلك متفقلاری»، «فاشیستلەر»، «ایمپەریالیزم مالایلاری» کبی سوزلەر بولسا، اونلارنی «آلچاق»، «حبیث»، «رذیل»، «ایت» دیگەن کبی نوقول سوکوش سوزلەری تعقیب ایتەدر. بونلار بوتونیسی طبیعی بولشەویك ادبی تیلی یوتوقلارندان سانالمالیدر... دوشمانلارینا بیریب کیلدیکلەری عادی لقبلەرگە آغیر سوکوش سوزلەرینگ قوشو-

لووی بزنگ تمثیل ایتدیگمز وه «یاش تورکستان» واسطه‌سیله اورتاغا آتیب کیلدیگیمز ملی مفکوره‌نگ یورتمزدا قیزیل موسقوانی تیتره‌ته‌جەك وخیم بر مقیاس آلیب بارا یاتقانینی کورسه‌ته‌در. بوگا دلیل وه مثال اولا-راق قازاغستان قوموتیست فرقه‌سینگ 1937نچی ییل غینوار آیندا اوتکو-زولگه‌ن 7نچی یالپی توپلانیشینگ «ملتچیلك دولت اوچون خوفلی رنگ آلیب کیتدی» دیب چیقارغان قرارینی ذکر ایتمەك کافی‌در.

بولشه‌ویکله‌ر بزنی نیمه‌له‌ر بیله‌ن عیبله‌مه‌یدرله‌ر! مه‌نه تورکستاندا روس پروله‌تاری دیکتاتورلیغی قارشیسنداغی گناهلاریمزنگ بر نیچه نمونه‌سی:

مکتب پروغرامی تطبیق ایتیله آلمایدر. معلمله‌ر کوبچیلگی موسقوا فرقه‌سی طرفدان قویولغان وظیفه‌له‌رنی بەجه‌ره‌ه‌یدر. بوتونیسینه بز مسئول. مکتبله‌ر سالینمای قالغان بولسا، بوگا «یاش تورکستان» طرفدان بیریل-گه‌ن بر بویوروق سبب بولغانمش. آگلاشیلغان بز «یاش تورکستان» بیتله‌رنده تیاترو دیره‌کتورلاری وه آرتیستله‌رنی ملی صنعتنی بوزوشغا چاقیرار ایکه‌نمز(!). قازاغستان معارف تومیساری جورگه‌ن اوغلی «مصطفی چوقای طرفدارلاریندان بولغان قازاغستان تیاتروسی دیره‌کتو-ری دیل محمد عادل اوغلی ایشیتیلمه‌گه‌ن نه‌رسه‌له‌ر ایشله‌دی» دیب یازادر وه اوکشینگ آتیلیب أولدورولگه‌نلگینی بیلدیره‌در. («قازاغستانسکایا پراودا» 11. 1. 37). بر قاتار محلی فرقه اوزه‌کله‌رنده اوچ-تورت قاتلق تیکشیرو-تازه‌له‌وده‌ن سوگرادا موسقوا دیکتاتورلیغینا قارشی، ملی عنصر-لار چیقیب قالغان. آگلاشیلغان اونلاردا بلاواسطه بزنگ طرفدان آلدیقلا-ری بویوروق بیله‌ن بوتون ساویت حکومتی ایش پلانلارینی قولاتیب یوبارغانلار...

بر قانچا فابریقلاردا بزنگ آژانلاریمز یه‌نه بزنگ کورسه‌تو ویمز-چه(!) زیانچیلق بیله‌ن مشغول بولغانلار ایکه‌ن؛ بوندان‌دا یامانی منتظم بر شکلده ایشچیله‌رنی زهرله‌شگه اورونغانلار وه هکذا.

مه‌نه بونلارنك بوتونیسی نوقول بولشه‌ویك توروتولارندان عبارتدر.

فقط بعضاً آرادا توغرو نه‌رسه‌له‌رده کیریب کیته‌در. بوندایلارندان بری‌ده بزنك تورکستاننی «ساویتله‌ر اتفاقی»ندان آیریب آلماقچی بولغانلیغمزدر. بو جوده توغرو. فقط بونگ آرقاسینا قوشوب قویولغان تورکستان‌نی «یاپونیا مانچوکو»سی ایشله‌و دیگه‌ن فکر یالغاندر. («قازاغستانسکایا پراودا» 27. 1. 37). طبیعی بز اوز یورتمز تورکستاننی ساویت روسیادان وه هه‌ر قاندای روسیادان آیریب آلماقچی بولامز. بو بزنگ ملی غایه، ملی ایده‌آلمزدر. بز یالغز شو مفکوره‌گه‌گنه خدمت ایته‌مز، یورتمز ایچنده وه تیشنداغی ملی کوچله‌ریمزنی‌ده مه‌نه شو مفکوره اطرافینا توپلاشغا اورونامز.

بزنك اوچون کیله‌جەك تورکستان هیچ کیمسه‌نگ «مانجوکو»سی بولالمایدر. فقط بز بالا وه یا سیاسی کورکشیله‌ر ایمه‌سمز. تورکستان قورتولوش کوره‌شی کوب آغیرلقلار بیله‌ن تولغان اوزون‌غنا یول اوستنده تورادر. بو کوره‌شده، بلکه‌ده دولت قورولوش وه محکمله‌نیشینگ ایلك دوره‌له‌رنده تیشقی یارده‌مگه احتیاج بولابیلیر. بوتونیمزنگ بویوك حرمتینی قازانغان صدرالدین خان افندینك بزگه یازدیغینچا بز او تیشقی یارده‌منی‌ده تورکستانك ملی مستقل تورموشینا خلل کتیرمه‌یه‌جه‌گی شرطیله‌گنه قبول ایته آلامز. تورکستان استقلالی هیچ کیمسه اوچون تاپماچا («یومباق») ایمه‌س. اونگ «یاش تورکستان» بیتله‌رنده تکرار-تکرار یازیب کیلمه‌کده بولوندیغمز اساس فورمینی آلما-آتاداغی ستالین باش آژانی، قازاغستان دیکتاتوری ئه‌رمه‌نی میرزویان موسقوا «بولشه‌ویك» مجموعه‌سی (سان 4، 15. 2. 37)ندا چیققان مقاله‌سنده جوده توغرو بیره‌در. حقیقتاً بزنگچه «بوکونکی تورکستان ساویت جمهوریتله‌ری برگنه تورك ملتینه منسوب تورکستان اهالیسینی اوروقلارغا آیرودان‌غنا عبارتدر».

طبیعی قیزیل ایریوان ایشه‌کله‌رینه «تورك ملتی» عمومیتله قبول ایتیلمه‌یه‌جەك بر نه‌رسه‌در. فقط بز تورکستان تورکله‌ری اوچون اوز برلگمز، تورك برلگی هه‌ر نه‌رسه‌نگ اوستنده‌در. بو بزنگ یالغز یاقین

يىللار اوچون توزولگەن بر سياسى پروغراميمز گنه ايمەس، بوتون كيلە-
جەك ملى تورموشمز، دولت قورولوشمزنڭ نيگيزيدر وە اونڭ شونداى
بولووندا هيچ بر تورلو شبهە گە اوروندا يوقدر.

✱

مدنى اسارت قورالى

كوب گنە وقتدان بيرلى، بالخاصە سوڭ چاغلار، ساويت غازيتالارى
بيتلەرندە ايڭ كوب اوچراتيلاتورغان بر اسم «پوشكين»در. «بوشكين نك
ترجمۀ حالى»، «پوشكين دورى»، «پوشكين وە دەقابريستلەر»(*)،
«پوشكين وە حريت»، «پوشكين نڭ توغان ييرى»، «اوسكەن ييرى»،
«أولگەن ييرى» پوشكين... پوشكين... پوشكين... مەنە بوتون ساويت
مطبوعاتى بيتلەرينى تولدورغان شو باشليقلى مقالەلەر، غيرروس «ملى» جمهو-
ريتلەر مطبوعاتى، او جملەدەن بزنك توركستان مطبوعاتندا، ديەرلك هەر كون
اوچراتيليب كيلمە كدەدر. بو «پوشكين» كيمدر؟ اونڭ «اوقتوبر انقلا-
بى»، ساويت حكومتيگە ييتكزگەن خدمتى نيمەدەن عبارتدر؟

آتاسى طرفندان پوشكين آفريقالى قارالاردان، بعضيلارنڭ ديديك
لەرينچە حبشلەردەندر؛ بويوك باباسى «هانيبال»نى چار برنچى پيتر ساتيب
آليب بر روس آقسويەگى قزيلە اويلەنديرگەن ايدى؛ بونڭ نتيجەسندە
پوشكين روس آق سويەكلەرى قاتاريغا كيريب قالدى...

پوشكين نڭ اوقتوبر انقلابى وە ساويت حكومتيگە ييتكزگەن خدمتى
ايسە اونڭ ايڭ بويوك روس شاعرى بولغانلغيدر...

بر نيچە ييل بوندان اولينە قادار ملتچى، آقسويەك بر شاعر بولغانى
اوچون پوشكين نڭ اسمينى ذكر ايتو ساويت مطبوعاتى اوچون ياساق
ايدى. ايندى ايسە باشقا تورلو «سياسى يەل» ايسە باشلاديدا بولشەويكلەر

(*) «دەقابريست» ديب 1825نچى ييلى 14نچى دەقابردا، روسيادا برنچى تاپقير چار
حكومتيگە قارشى عصيان كوتەرگەن روس آقسويەك ضابط وە ضيالىلارينى آتايدرلار.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە كولىيازمىلار ئامبىرى

«ساويت پاتريئوتيزمى» ديب بويوك روس پاتريئوتيزمى، روس ملتچيلكى
روحينى كوپورتمەك مجبوريتندە قالديلار. بو «ساويت پاتريئوتيزمى»نە
خدمت ايتمە كدە بولغان باش عنصرلارنڭ برى روس ملتچيلەرى
ذروەسى شاعر پوشكيندر.

اوستومزدە گى 1937نچى ييلى پوشكين نڭ أولومينە يوز ييل تولو-
شى مناسبتيلە ساويت حكومتى «پوشكين بايرامى» ياساونى امر ايتدى.
پوشكين يالغز روس خلقينڭغنا ايمەس، بوتون ساويتلەر اتفاقى خلقلا-
رينڭ شاعرى اعلان ايتلدى. ساويت غازيتالارى، مجموعەلارى يالغز
پوشكين حقنداغنا يازادرلار، بوتونيسى اونى «ايڭ سيويملى خلق
شاعرى» ايتب تصوير ايتەدرلەر.

بوتون غير روس خلقلار شاعر وە يازيچيلارينا پوشكين اثرلەرينى
ترجمە ايتيش امرى بيريلمشدر. طبيعى، اونلاردا درحال ايشكە كريشميشلەر.
بزنك توركستان شاعرلاردان بريسى «تيلمزنڭ فوق العادە بايليغى يالغز
پوشكين سايەسندە گنە آچيليب ايشلەنە باشلاندى» ديب بيلچيللەمە كدەدر.

«مدنى اسارت»نڭ موندان‌دا آرتيغينى كورسەتە بيليش قولاى بو-
لماسا كيرەك! پوشكين حقيقتاً دە شايان حيرت بر شاعردر؛ فقط او خالص
روس شاعرى‌در؛ ايندىگەچە آوروپا اوچون يات بولوب كيلگەن پوشكين
بزنك خلق اوچوندە بوتونلەى يات بولوب كيلدى وە يات بولوب قالاجاق-
در. پوشكين، روحى اعتباريلە، بولشەويزم وە ساويت حكومتيگەدە ياتدر.
رومانوفلار اولاددان ايڭ باريب تورغان حريت دوشمانى تانيلغان چار
برنچى نيقولاى نڭ، پوشكين نى، اونڭ حريتپرورلگى وە بو يولداغى
بعض اورونوشلارينا رغماً، سيوديگينڭ سببى‌دە پوشكين نڭ بويوك
روسلق شاعرى، بويوك روسلق، سلاويانلق ملتچيلگى ايدى... سانسور-
لاردان قوتقارماق اوچون چار برنچى نيقولاى پوشكين شعرلارينى اوزى
قاراب تورار ايدى. او پوشكين گە: «سەنڭ سانسوريڭ اوزوم بولامەن»
ديگەن ايدى. ايندى كوروب توروبمزكە «حريت»نڭ چار برنچى نيقولاي-
داندا ميڭ حصە آرتيق دوشمانى روس پرولەتارياتى ديكتاتورلغى باشلو-

غی ستالین پوشکین‌نی زورله ترجمه ایتکزیب، پوشکین پروپاغانداچیسی
بولوب اوتوروبدر...

داهی یازیچی وه شاعرلار دنیا کوله‌منده شهرت قازانماق اوچون
هیچ بر تورلو زورلاوغا محتاج ایمه‌سدرله‌ر؛ مثلاً فردوسی، عمر خیام،
سعدی... لار بوگا نمونه‌له‌ردر. بوکون بوتون دنیادا بو داهی شاعرلارنک
شعرینی بیلمه‌یتورغان، ترجمه ایتمه‌گه‌ن خلق یوق.

پوشکین ایله غرور لانیشغا روسلار حقلی‌درلار، پوشکین بوگا حقیقتاً
یارارلق بر شاعردر. بز، خلقمزنگ قاراشی وه تورموشیغا هیچ یاناشمای
تورغان پوشکین اثرله‌رینی زورله ترجمه ایتدیریشنی، اونگ اسمینی انکشافی
تولماغان یاش دماغلارغا اویمه‌ك اورونوشلارینی بزنك خلق باشینا اورنا-
غان مدنی وه ملی اسارتنگ ایگ آیدین نمونه‌له‌رنده‌ن بری دیب گنه
ته‌یته بیله‌میز.

مه‌نه بویوك روس ملتچی شاعری پوشکین‌نگ روسچا تاتلی شعرلا-
ری روس پروله‌تاریاتی دیکتاتورلغی قولوندا بزنگ خلققا قارشی زهرلی
مدنی اسارت قورالی بولوب توروبدر.
مچ.

*

1917نچی ییل خاطره پارچالاری

XI.

(باشی 76—79 وه 82—87نچی سانلاردا)

عدلیه اصلاحاتی اوستنده‌کی ایچکی کوره‌شله‌ریمز، بزنی روس
مهاجرله‌ری بیله‌ن قوشولوب، سوگغو مقاله‌ده سویله‌نگه‌ن، «أولکه روس
مهاجری-قازاق شوراسی»نی قوروشغا مجبور ایتکه‌ن یر مسئله‌سی اطرا-
فنداغی کوره‌ش بزنگ ضعفمزنی برآزدا آچیق کورسه‌تیب قویدی.
قارشیدا بزنی کوتوب تورغان آغیرلق وه قورقونی کوب وطنداشلاریمز
آنیقلاب کوره آلماسلار ایدی. بز، ملی مرکز اعضالاری ایسته‌ر خصوصی
کوروشوله‌ریمزده، ایسته‌رده یغینلاردا وطنداشلاریمزنی پارلاق سوزله‌رگه

بیریلیب کیتب قارشیداغی آغیرلق وه اوز کوچسزلگمزنی اونوتماسلققا
چاقیرساق، اولار بزنی آزارلاشغا اوروندیلار. ایچیمزده ایگ کوب
قارشیلققا معروض قالغانلار مرحوم منور قاری ایله عبیدالله خواجه ایدی..

...وضعیتمزنی محکمله‌مه‌ك اوچون بر تورلو تدبیرله‌ر کوروش
کیره‌ك ایدی. طبیعی بو نقطه‌دا «وضعیت» دیگه‌نده یالغز «جدیدچیله‌ر»
وه «ملی مرکز» وضعیتی ایمه‌س، عمومیتله ملی تورکستان وضعیتی توشو-
نوله‌در. بزنگچه بو تدبیر — بر طرفدان تورکستاندا «ایشچی وه سالدات-
لار شوراسی» حاکمیتی قورولوب اورناشیب قالووینا یول بیرمه‌سلك،
ایکنچی یاقدان «علما جمعیتی» طرفندان یارده‌م کورمه‌کده بولغان ساغ
قانات مونارشیست روسلار نفوذینی برطرف ایتیشده کورونمه‌کده ایدی...

برکره عبیدالله خواجه ایله برلکده شیخاوند طهور مسجدی حو-
لیسنده بر میتینغه قاتناشقانمزنی حالادا ایسله‌یمه‌ن. او یغیندا سوز سویله-
گه‌ن ناطق، علما جمعیتی باشلوقلاریندان بری، تاشکند شهر «شورای
اسلامیه‌سی» وه اونگ باشلوغی منور قاری‌غا قاراتیب مسجد یانندا
سویله‌شکه نالایق سوزله‌ر سویله‌دی. عبیدالله خواجه مه‌نده‌ن کوره قیز-
غینراق، آتیلغانراق بولغانندان توختای آلمادی، اورنندان سه‌کره‌ب
توروب:

«بر روس مونارشیستینی تاشکند شهر باشلوغی قیلیب سایلاغان سز
«علما جمعیتی» کشیله‌ری بولاسز. اویالینگ!» دیب قیچقردی.

توپالان باشلاندی. هه‌ر طرفدا باقیریشولار، آرادا بزگه قاراتیب
آغیر سوزله‌رده سویله‌نمه‌کده ایدی. «علما جمعیتی» ناطقی عبیداللهخواجه
سوزینه جواباً: «روس مونارشیستی مارقوف جدیدچی عبیدالله خواجه‌ده‌ن
یاخشیراقدر!» دیدی. مجلس رئیسی‌ده ناطقنگ بو سوزینی تصدیقلادی...

مه‌ن بو حادثه‌نی تاریخی تورموشمزنگ ایگ مسئولیتلی بر آنندا
ایچکی مناسباتمزنك قالای ایکه‌نلیگینی کورسه‌تو اوچون‌گنه نقل ایتمه-
کده‌مه‌ن. مسلمان-تورك تاشکند اهالیسینگ بر قسمی، یعنی «علما جمعیتی»
«جدیدچی»ده‌ن روس مونارشیستینی آرتیق کورگه‌نینی سویله‌مه‌کده‌ایدی.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

مسئله‌نگ فجاعتی بونداغنا ایمه‌س ایدی. مه‌نه شو بر روس مونارشیستینی بر جدیدچیگه ترجیح ایتب اوتورغان کشیله‌ر عینی زماندا ایچکی بر اینانیش بیله‌ن «اتحاد اسلام» تشویقاتی یوروتمه کده ایدیله‌ر.

مارقوف، سابق سمرقند والیسی گه‌نه‌رال لیقوشین، حتی 1916نچی یلی تورکستانلیلارغا قارشی قیلغان نالایق حرکتی اوچون چار محکمه‌سی طرفدان دعوا و کیللگی حقندان محروم ایتیلگه‌ن آرسه‌نیه‌ف وه شونگ کبی روس مونارشیستلاری یوقاریدا ذکر ایتدیگمز یارده‌م سایه‌سنده ایش باشینا قایتاجاقلارینی امید ایتمه کده وه بو یولدا تورلو حرکتله‌ر یورگوزمه کده ایدیله‌ر...

دیدیگم کبی روسلقنگ ایگ سولندان هه‌م ایگ ساغندان کیلمه کده بولغان تهلکه‌له‌رگه قارشی کوره‌شمه‌ك مجبوریتی بار ایدی. فقط اوز ایشله‌ریمز اوچون ییته‌رلك کوچمز بولماغان بر چاغدا کوره‌شنی قالای یوروتمه‌لی ایدی؟ برگنه یول اولاراق — موقت حکومت تورکستان قومیته‌سینی اصلاح ایتمه‌ك، اونی کوچه‌یتمه‌ك مسئله‌سی قالماقدا ایدی. کون کونده‌ن آرتیب بارایاتقان آغیرلقلارله مشغول بولغان موقت حکومت‌ده تورکستانغا او قادار نظر سالالماسدان کیلدی. موقت حکومت تورکستان قومیته‌سی اوزون زمان باشلوقسز، ایکی اعضا (ئه‌لپاتیه‌فسکی وه لیپووسکی(*)ده‌ن گنه عبارت بولوب قالدی. بولارنگ ایکیسی‌ده ایشچی وه سالداتلار شوراسی قولندا اویونچاق ایدیله‌ر. شورادا ایسه بولشه‌ویك وه سول سوسیالیست-ره‌وولیوسیونه‌ر عنصرلاری کوچه‌یمه کده ایدی. بزده بو حکومت قومیته‌سینی ایشچی وه سالداتلار شوراسی تأثیرنده‌ن قورتاریب، اوگا تورکستاننگ قسماً ایچکی استقلالی، یعنی مختاریتی طرفداری بولغان عنصرلارنی کیریتمه کله اونی کوچه‌یتمه‌ك طرفداری ایدیك...

بزنك احوال روخیه‌مزده‌ن خبردار بولغان ایشچی وه سالداتلار

(*) حکومت قومیته‌سینك باشقا ایکی اعضاسی محمد جان تینشبای وه شکاپسکی ایسه دائمی صورتده یدی سوده ایدیله‌ر.

شوراسی کیله‌جه‌ك حکومت قومیته‌سی هیئتی حقندا بزیمله مذاکره‌گه کیریشمه‌کچی بولدی. چونکه ایشچی وه سالداتلار شوراسی موقت حکومت باشلوغی که‌ره‌نسکی‌نك بوتونله‌ی تورکستانلیلار طلبنه بیریلیب کیتب ایشچی سالداتلار شوراسینا یاراماتورغان کشیله‌رنی تعینلاب یوباروودان قورقا باشلاغان ایدی.

بز أولکه ایشچی سالداتلار شوراسی ایله برلکده کوب گنه نامزدله‌ر بیلگیله‌دیك. یالغز ایکی نامزد اوستنده‌گنه کیلیشه بیلدیك. بودا انقلابنك برنچی آیلارندا تاشکند بلدیه‌سی باشلوغی بولغان تورکستاندا مشهور روس بایی ن. ی. ایوانوف ایله مه‌ن ایدیك. مه‌ن اوزومنگ یاشلیغم وه أداره ایشله‌رنده تجربه‌سزلیگمنی سبب کورسه‌تیب قطعی صورتده باش تارتدم. فقط بونگله برابر ملی مرکزیمزنگ اصراری اوزه‌رینه معین شرطلار آستندا قبول ایتمه‌ك مجبوریتنده قالدم...

شو وقتلاردا مشهور سوسیالیست ره‌وولوسیونه‌ر وادیم چایکین‌نگ حکومت قومیته‌سی رئیسلگنه تعینله‌نگه‌نلگی خبرینی آلدیق. ایشچی وه سالداتلار شوراسی بوگا قارشی حکومتگه پروته‌ست ایتدی. ایشچی وه سالداتلار شوراسی کوروشینچه وادیم چایکین منور قاری، عبیدالله‌خواجه وه باشقا تورکستان ملتچیله‌ری بیله‌ن اولدوقچا سیقی باغلی برکشی بولغانی اوچون اوکشینك حکومت قومیته‌سی باشلوغی ایتب تعیین ایتیلووی توغرو ایمه‌سدر. «جدیدچیله‌ر» دوستی چایکین‌نگ تعینله‌نووینه «علما جمعیتی»‌ده اعتراض ایتدی. بز تورکستانلیلارنگ اوز آرا آیری آیری فکرده بولغانلیغمزنی کوروب چایکین حکومت قومیته‌سی رئیسلگنده‌ن واز کیچدی. بزنگ ملی مرکزنگ هیچ بولماغاندا حکومت قومیته‌سی اعضاسی بولوب قالووی حقنداغی مراجعتی‌ده اونی بو قرارندان آیرالمادی.

بر نیچه کون سوگرا بر تیلگرام نالیفکین‌نگ حکومت قومیته‌سی باشلوغی بولوب تعینله‌نگه‌نلگی خبرینی کتیردی. بزنگ خلق عمومیتله نالیفکین‌گه یاخشی کوز بیله‌ن قارار ایدی. بو جهت ایسکیده‌ن‌ده معلوم

بر نەرسەدر. بزنگ «علماچیلاریمز»دا نالیفکین گە حرمت کورسەتەرلەر ایدی. فقط بو یاخشی کشی، نالیفکین قارتایب قالغان، أرادەسیدە او نسبتدە یومشالیب، ضعیفلەنیب قالغان ایدی. مەن اونی سیردریا ولایت اجرائیە قومیتە رئیسلگی دورندە جودە یاقیندان تانیب قالغان ایدم. او هەر زمان بزنگ طرفداریمز ایدی. فقط کوب ضعیف ایدی. کوپنچە باشلانیب قویغان اولتوروشدە رئیسلکنی ایکی اورونباساری — مەن ایلە بولشەویك آنفیروف —دەن برینە اوتکەزەر ایدی. اونگ حکومت قومیتەسی باشچیلیغینا بیلگیلەنوویدە یاخشیلقتا طرف هیچ بر تورلو اوزگەریش کتیرە آلمادی. ملی مرکزنگ تاپشوروغی بیلەن شاه اسلام ایلە مەن نالیفکین یانینا باریب بوتون ملاحظە وە قورقولاریمزنی آچیق سویلەدیك. قارت نالیفکین بزنی یاخشیلاب تینگلادی، کورسەتدیگمز صمیمیت اوچون کوب تشکرلەر ایتدی. حکومت قومیتەسی باشندا توروب قالیشغا قطعی قرار بیرگەنینی بیلدیردیدە اوزیگە موافق یاردەمچی اورونباسارلار تاپودا یاردەم ایتوویمزنی سورادی.

بر نیچە وقت کیچدی. یەگی بر تیلگرامدان ایلیا شەندریکوف دیگەن بریسینك حکومت قومیتەسی اعضالیغینا تعیینلەنگەنلگینی بیلیب قالدیق. نسلاً یدی سو قازاچیلاریندان بولغان بو کشی غربی سبیریانگ بییسك شهرندە آدواقات ایدی. سیاسی کوروشچە او سوسیال دەموقراتلارنگ ساغ قاناتینا قوشولار (پلاخانوفچی) ایدی. بز او کشینی هیچ تانیماس ایدیك. شخصاً مەن اونگ اینیسینی یاخشی تانیر ایدم. اونگلە پەتەرسبورغ دارالفنوندە برگە اوقوغان ایدیك. طبیعی ایکی قارداشنگ بریسیگە قاراب ایکنچیسی اوستندە حکم بیریب بولمایدر. بونگلە برابر هیچ تانیمادینگ بر کشی حقندا اویلاغاندا هیچ بولماغاندا اونگ یاقین توغانلاری اولچوسیلە حکم بیرەرسنگ. بو ایسە ایلیا شەندریکوف اوچون مثبت نتیجەگە ایلتەجەك بر حالدە ایمەس ایدی. ایلیا شەندریکوفنگ اوزی بیلەن مەن برنچی دفعە اولاراق اییول آیی سوگندا پەتەرسبورغدا کوروشدم. برنچی کوروشدەیاق او مەنگە سوك درجەدە منفی تأثیر بیردی.

او برنچی سوزینی اوزینگ تورکستاندان مجلس مؤسسانغا کیچیریلووی مسئلەسندەن باشلادی وە اوز نامزدلگینگ بزنگ ملی مرکز طرفندان قویولووی اوستندە اصرار ایتدی. مەن اوگا نیمە دیب جواب قایتاریشمنی بیلالمای قالدم. فقط اونگ اصراری اوزەرینە ملی مرکزیمزنگ «تورکستانلی بولماغانلاردان نامزد قویو حقنداغی قراری» کبی اونگ اوچون قبولی اولدوقچا قیین بولغان شرطنی آگلاتیش کیرەك ایدی. مەن اوگا «تورکستاندان کیچکەن روس مبعوثلەرنگ مجلس مؤسساندا ملی تورکستان نقطهٔ نظرینیگنە تمثیل ایتو وە تورکستان مبعوثلەری فراقسیوندا کوبچیلکلە فکر آیریلیغی چیققاندا مبعوثلك وظیفەسندەن واز کیچیشیگە یازیلی تعهد ایتولەری کیرەك بولغانینی، بونگ اوچوندە هەر نامزدنی مجلس مؤسسان سایلاوندان اول ایشدە تانیوویمز» کیرەکلگینی آگلاتدم.

آگلاشیلغان بو شرطلار اونگ نامزدلك قیزغنلیغینی برآز یاتیشتردی، اودا آرتیق بو موضوع اوستندە اصرار ایتمەدی.

اولوغ تاگریم اوزی بیلسین — کیملەرگنە تورکستان حکومت قومیتەسینە اعضا بولماق، تورکستاندان مجلس مؤسسان اعضالیغینا سایلانماق خلیاسینا توشمەدی! نەدەنسە اوز رایوندان مجلس مؤسسان اعضالیغینا کیچە بیلووینی امید ایتە آلماغانلارنگ بوتونیسی تورکستاندان نامزد ایتیلونی ایستەدیلەر وە سورادیلار. هەمدە بو سورالماغان نامزدلەرنگ بوتونیسی بو حرکتلەریلە تورکستانغا بر شرف کتیردیکلەری اویندە ایدیلەر. ملی تورکستان ایسە بو «شرفلەر»نگ بوتونیسینی قبولدان باش تارتدی وە بزنك نامزد لیستەمزگە تورکستان خارجندەن برگنە بولسادا اسم کیریتیلمەدی...

اییولنك سوڭ کونلەری ایلە آوغوستنگ ایلك یارمیسینی مەن پەتەرسبورغ وە موسقوادا ولایت اجرائیە قومیتەلەری قورولتایی وە دولت شوراسی توپلانیشلارینا قاتناشیب کیچیردم. بو اثنادە حکومت اعضالاری علی‌الخصوص موقت حکومت باشلوغی کەرەنسکی ایلە دفعەلارچا اوچراشدم وە بزنگ وضعیت، شرائط، حکومت قومیتەسینگ فعالیت پروغرامی هەم هیئتی حقندا بزنگ قاراشیمزنی، ملی مرکزیمزنگ قراریغا اساساً،

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

بالتفصيل آڭلاتدم. موقت حكومتنڭده اوزينه مخصوص پلانلارى بار ايدى. بو پلانلاردا بزنڭ قاراشيمزغا تماميله اويغون ايمەس ايدى. فقط بر مسئلەده موقت حكومت بزگه تأمينات بيردى. هيچ بر رەفورمنى تور-كستاننڭ صلاحيتلى تشكيلاتيله آڭلاشمايچا توركستانغا تشميل ايتمەيەجەك دى. بونداندا پەتەرسبورغدا مخصوص توركستان ايشلەرى قوميسارليغى قورو مسئلەسى چيقدى. بو فكر شخصاً كەرەنسكىگە عائددر وە بزدە اونى كوب اوناتديق. موقت حكومت اعضالارى ايله بولغان كيڭەشدە كيلەجەك حكومت قوميتەسى اعضالارى ليستەسينى ترتيب ايتديك. مەن عبدالله خواجه ايله شاه اسلام شاه احمد بيكنك كيريتيلووى اوستندە اصرار ايتدم. كەرەنسكى اساس اعتباريله راضى بولوب، فقط ايشچى وە سالداتلار شوراسى طرفدان اعتراض بولوب قالو احتماليني كوزدە توتوب، كوبدە آشيقماسلقنى سورادى.
راضى بولوشغا توغرو كيلدى...

*

ايكى ياپيشيق قارداش اولكه

رفيقمز «ياڭا ملى يول» مجموعەسينڭ شو يىلغى فيورال سانندا، «سياسى وضعيتنڭ توغدورغان ملى وظيفەسى» نام باش مقالەسندە عياض اسحاقى بيك يالغز ايديل-اورال توركلگينى ايمەس، بلكه ساويت روسيا اسارتندەكى بوتون توركلكنى جاندان علاقەدار ايتەتورغان كوب مهم بر موضوعه ياناشيب شو سوزلەرنى يازادر:

«... ياقين كيلەجەكدە ساويتلەرگە قارشى سوغوش بولاجاغى، ايرتەگە قوياش چيقووى كبى طبيعى بر نەرسەدر. فقط بونڭ كونى، آين بيلگيلەوگە ممكن ايمەس. شونداى بولغاچ بزگه، ساويت روسيا حاكميتى آستندا ياشاوغا مجبور غير روس ملتلەرگە، آينيقسا بزنڭ 35 ميليونلق تورك ملتينه، بو وقعه آلدندا قانداى وضعيت آلو وە قانداى

تدبيرلەر كورو كيرەك؟ ساويتلەر برلگندە ياشاوچى تورك كلەر: توركستان-لى، قافقاسلى، قريملى، ايديل-اورالّلى، سبيريالى‌سى بو مسئلەدە اوزينك قبلەسينى آچيق ايتب تعيين ايتكەندر. تورك خلقى اوز ايللەرينڭ استقلا-لينى طلب ايتەدر. اوزينڭ سلامت ياشاوى اوچون، روسيادان آيريم ملى دولتلەر قورودان باشقا چارە يوقلغينا ايمان ايتەدر. تورك ملتينڭ تورلو تورك ايللەرينە تارالغان بالالارى كيرەك مملكتمزدە، كيرەك مهاجرلكدە شول فكرنى گەودەلەنديرورگە چارەلەر ايزليدر. ملى تشكيلاتلار توغدو-رادر. ملت بالالارين برلەشديريب، بر ملى كوچ حالينه كيلتيرورگە اجتهاد ايتەدر. لكن بز، ساويتلەر برلگندە ياشاوچى تورك-تاتارلار، بر آتا بر آتانڭ بالالارى بولساقدا مدنيتمز، تاريخمز، تيليمز بر بولسادا، جغرافى وضعيتمز بر ايمەسدر. بز اوقرايناليلار كبى بر يرگە توپلانغان روشدە ياشامايمز. بزنڭ ايللەريمز: توركستان، قافقاس، قريم، ايديل-اورال، سبيريا پەك كيڭ وە بربرينى آيرغان مسافەلەرى پەك اوزوندر. شول سببدەن تورك خلقينڭ تورلو قبيلەسينڭ بالالارى تاريخى دورلەردە برلەشكەن چاغلاردا زور-زور ايمپەراتورلقلار ياشاتقان بولسالاردا، اوز-لەرينك توشكەن دورلەرندە هەر وقت آيريم-آيريم باشلارينا قالغانلار. دشمان بولارنى ايچدەن آيريب برە-برەم قيناغاندر.

تورك ايللەرى دشمان قولندان قورتولو اوچون برلەشيب حركت ايتوگە تيلەگەندە، اول دشمان تيلەسە قتاى، تيلەسە فارسى، تيلەسە روس بولسون، هەر وقت بولارنى بولوگە، بربرندەن آيروغا تريشقاندر. فارسى سياسيلەرى، مذهب ذهنيتى قوتلى بولغان اورتا عصردا، شيعلك-سنيلكنى آراغا سالغانلار. قتايلار ايسه شهرليلك ايله كوچەبەلكنى آيروچى بر خاصيت ايتب اورتاغا قويغانلار. روسلار بولارنڭ ايكيسينى‌دە قوللا-نيب، اوزيمز اوچون ضررلى قبيلەچيلك ذهنيتى ميدانغا كتيرگەن وە اونى صنعى روشدە ياشاتيب بارغانلاردر. بر تورك ملتينڭ بالالارينى ئەللە قانداى قبيلە اسملەرى برله بولوب، بر تيللى، بر تاريخلى، بر مدنيتلى، بر دينلى بو خلقنى تورلوچه ايتب بولوب-يارب كوچسزلەنديريب

کیلگه‌نله‌ردر. ساویت أداره‌سی آلدندا ملی حرکتنک أڭ کوچلوسی، أڭ جانلیسی بزنك تورك ایلله‌رنده بولغانیدان، بولشه‌ویکله‌ر اوزله‌رینگ شیطانی پلانلاری اوچون، ایسکی چار روسیاسینگ بزگه قارشی قیلغان چاره‌له‌ری برله گنه قانیقمای، تاغین آلغا کیتکه‌نله‌ر. اولار بر ملت بولوب کوبده‌ن اولگوروب بیتکه‌ن، جغرافی تاریخی بر بولغان تورکستان تورکله‌رینی أداره جهتنده‌ن‌ده، کولتور جهتنده‌ن آلتی-یدی‌گه بولگه‌نله‌ردر. ایدیل بویینگ قوتلی برلگینی کوروب، آندا تاتارلق، باشقردلق قبیله‌چیلگینی اورتاغا سالغانلار. بولارنی ایکی آیریم أداره‌گه بولگه‌نله‌ردر. قافقاس تورکینگ نیچه‌گه بولونووینگ سانینی بز ایمه‌س، بولشه‌ویکله‌رنگ اوزله‌ری‌ده ساناب بتیره آلماسلق حالگه قویغانلار. بولارنگ باریسی‌دا تورك خلقینك برلگینی بوزماق، کولتورینی پارچالاماق اوچون،

نیچه میگ ییللار اورتاق مالی بولغان تورك تیلینی بربرنده‌ن یراقلاشترماق اوچون، 35میلیونلق تورك خلقینی قرققا بولوب، ثقلت اضافیسینی آزایتماق وه سان جهتنده‌ن مه‌یده‌له‌مه‌ك اوچون ایشله‌نه‌در. تورك ملی استقلال حرکتینی کوچسزله‌ندیرو، روس ایمپه‌ریالیزمینی تورك ایلله‌ری اوستنده دوام ایتدیرو اوچون قیلینادر.» دیگه‌ن آچیق افاده‌له‌ریله اوزون‌غنا زماندان بویان ملی نشریات بیتله‌رنده تورلو وثیقه‌لارغا استناداً سویله‌نه کیله یاتقان حقلی ادعالارنی اوقوچیلار ذهننده توپلو حالدا توشونوگه امکان بیرگه‌ن عیاض اسحاقی بیك روسیا اسیری تورکله‌رنگ ملی قورتولوش حرکتی باشلانیشینی وه اونگ آلدیغی استقامتنی شوندای تصویرله‌یدر:

«ساویتله‌ر برلگی ایچنده یاشاوچی تورکله‌ر جغرافی جهتده‌ن بربریسنده‌ن نه قادار یراقدا یاشاسالاردا، اویانو دوری باشلانیر-باشلانماس، تورك برلگی قبله اولاراق قبول ایتلمشدر. چار دورنده‌کی بوتون تارتیشلاریمز، شول یولدان حرکت ایتمشدر. اختلال دورنده‌کی قورتولوش حرکتله‌ریمزده، جغرافی وضعیتنگ آیرماسندان، آیری-آیری توسلو کورونسه‌ده معناً برلیك روحندا دوام ایتکه‌ندر.

کیره‌ك مملکتمز ایچنده‌کی ایشله‌ریمز، کیره‌ك مهاجرلگیمز ایشنی

آلیب بارو اوچون اوگغای بولسون دیب، آیریم تورکستان، آذربایجان، قریم، ایدیل-اورال استقلال قومیته‌له‌ری اطرافندا توپلانسالاردا، بولارنك بارغان یوللاری، ایریشوگه تیله‌گه‌ن مقصدلاری بردر: تورك کولتور برلگین ساقلاب، ایلله‌رین مستقل یاشاتو وه مه‌نگیگه روسیانگ بویوندوروغندان بو تورك ایلله‌رینی قوتقارودر. اوزون مهاجرت دورمزده، بولشه‌ویکله‌رنك بیك تریشولارینا قاراماسدان، بو برلیك جبهه‌میزنی قیرابیله‌جه‌ك بر حرکت بر طرفدان‌دا بولماغاندر. هه‌ر وقتدا وه هه‌ر بر ایشده، هه‌ر بر ایلیمز اوزینگ قارداشینا یاردام‌لاشوغا آشیققاندر. حاضرغی کونله‌ریمز، آیلاریمز روسیادان قورتولوش تارتیشینگ عرفه‌له‌ری بولغانیدان، بزنگ بو کولتور برلگیمز، جبهه برلگیمزگه قارشی دشمانلاریمز بولشه‌ویکله‌ر تورلو اینتریغالار چه‌ویرمه‌کده‌له‌ر وه کیله‌چه‌کده‌ده چه‌ویره‌چه‌کله‌ردر. ایلیمزده آیریم تورکمه‌نلك، آیریم باشقردلق، آیریم نوغایلق، آیریم بالقارلق ذهنیتی یرله‌شتروگه تریشقان بولشه‌ویکله‌ر، بزنگ مرکزله‌ریمزگه قادار بو آیریم روحنی کیرگیزوگه تریشاچاقلاردر. بلکه‌ده قایبر تجربه‌سز صافدل یاشلارنی یرلی شووینیستلك روحندا تربیه ایتب، زور تارتیشش کونله‌رنده بزنك برلیك صفمزنی بولوگه، ضعیفله‌ندیروگه، هه‌ر بر ایلیمزنی آیریم قالدیریب، آیریم قیناب تاغین قوللوق دوریمزنی اوزایتوغا تریشاچاقلاردر...»

مقاله شو سوزله‌رله بتیریلمشدر:

«بز ایدیل-اورال تورك-تاتارلاری، سوگغو ییللاردا بولشه‌ویکله‌رنك هجومینه ایگ قاتی معروض قالغان تورك جبهه‌سی بولوب کیله‌مز... خلقمز بوندان سوڭدا ایدیل-اورال جبهه‌سی تورك کولتور برلگین قیریر اوچون یاسالغان بولشه‌ویکله‌رنگ تورلو مانه‌ورالارینا آلدانماس، اوزینك ملی تارتیشین صاف، پاك کوینچه آلیب باریر دیب ایشانامز.

بز ایدیل-اورال تورك-تاتارلاری، هه‌مه‌مزنگ اورتاق استاذی اسماعیل بیك، یوسف بیك‌له‌رنگ تورك کولتور برلگی یولندان آیریلمایاجاقمز. بی‌آمان دشمان برله مجادله ایتب، آنگ بیلچیراق یوزین ملتنك

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەغەز، ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

كوز آلدينا كتيريب، ملى بايراغيمز آستندا قورتولوشمزنى آليب باراجاقمز وه تورك كولتور برلگى قبلەسندان بر قاريشدا چيتكه كيتمەيەچه كمز. باشقا تورك ايللەرينڭ استقلالچى آقيملارينڭدا شو ملى قبلەغا، شو ملى برلگيمزگه صادق بولوب قالاچاقلارينا ايشانيب، ملى قورتولوش تارتيشيمزنك يەڭى بر آديمينى آتوغا حاضر تورامز. قورتولوشمزنڭ ايڭ مهم مرحلەسينه كيرەمز» ديدر.

بز قوتله تخمين ايتەمز، كه «ياش توركستان»نى اوقويا بيلو امكانندە بولغان توركستانليلارنڭ ديەرليك باريسى، يوقاريدا مهم بر قسمى كتيريلگەن عياض اسحاقى بيك مقالەسينڭ اصلينى، بوتونيسينى بوندان بر آى ايلگەرى «ملى يول» پتلەرنده اوقومشلاردر. بونيڭله برابر او مهم مقالەنڭ بويوك قسمى مجموعەمزغا نقل ايتلەرەك بو صورتله باشليچا توركستانليلار ايله «ياش توركستان»نىدا «ملى يول» كبى منتظماً تعقيب ايتب تورورچى ايديل-اورالّى توغانلاريمزنك نظر دقتلەرى قايتادان محترم عياض اسحاقى بيك طرفندان قوزغالغان موضوع اوستنه تارتيلماقدادر. بو حركت ايكى مقصد اوچون قيلينا ياتير: برنچى، عياض بيكنڭ حال حاضرداغى عمومى وضعيتنى نظردا تونوب ملى وظيفه اوستنده سويلەگەن وه ايسلەتكەنلەرينى قايتادان توشونو امكانينى ياراتو؛ ايكنچى، بو وسيله ايله ايمديلك محترم عياض اسحاقى بيكنڭ ياناشديغى مسئلەلەردەن يالغز بريسى حقندا اوز قاراشيمزنىدا آچيق سويلەب اوتودر، كه اودا: «بز، ساويتلەر برلگنده ياشاوچى تورك-تاتارلار، بر آنا بر آتانڭ بالالارى بولساقدا، مدنيتمز، تاريخمز، تيليمز بر بولسادا، جغرافى وضعيتمز بر ايمەسدر. بز اوقرايناليلار كبى بر يرگه‌ كنه توپلانغان روشده ياشامايمز. بزنڭ ايللەريمز: توركستان، قافقاس، قريم، ايديل-اورال، سبيريا يەك كيڭ وه بربرينى آيرغان مسافەلەرى يەك اوزوندر» ديگەن ادعاغا توركستان ايله ايديل-اورالنك كيرمەسلگينى ايسلەتمه كدەن عبارتدر. چونكه بو ايكى قارداش أولكه بربريگه او قادار يتيشيكدر، كه آرالقدا برين بريندەن آيراتورغان «اوزون مسافەلەرى» يوقدر. ايلى، ايرتيش، سيردريا وه آمودريالارله پارچالانالمايتورغان وه غربى چيگەرەسى ايديل بويلارينا قادار اوزاناتورغان توركستاننى طبيعى اورالدا هيچ بر مفهومده آيرا آلمايدر.

آنادولو اوچون تراكيا، تراكيا اوچون آنادولو قانداى وضعيتده ايسه توركستان اوچوندە ايديل-اورال وه ايديل-اورال اوچون توركستان عينى وضعيتدەدر. جغرافى تقسيمات باقيمندان تراكيا آوروپا قطعەسينا قارايدر. ايديل-اورالدا توركستاننڭ آوروپاغا قاراى طبيعى اوزاييشيدر.

شو آندا شاشيلينچله شونىدا قيد ايتمەك كيرەك، كه بو فرصتده نه عياض اسحاقى بيكنڭ وه نەدە اونڭ اطرافنداغى ايديل-اورالّى استقلالچى توغانلارنك ايديل-اورال ايله توركستاننڭ بو جغرافى ياقينلغى مسئلەسنده بزدەن باشقاچاراق بر قاعتده بولغانلقلارى ايما ايتلمه كچى ايمەسدر؛ بالعكس ايديل-اوراللیلارنڭدا كوپيسنده بزده حاكم ذهنيتنڭ عينى گنەسى اورناشغانلغينى سويلەمەك لازمدر.

باش محرريمز چوقاى اوغلى مصطفى بيك بوندان بيش يلچا بورون يازديغى «توركستان توركلگى» باشلقلى مقالەسنده:

«— توركستاننڭ كيلەجەگى «مستقل توركستان» شعارى آستندا روسيا حاكميتندەن اولگى توركستانغا حاكم بولوب كيلگەن برلەشكەن بوتون توركستان خلقى، بوتون توركستان توركلگينڭ ياراتاجاغى برگنه دولت جمعيتى قولندادر. ايديل-اورالّى تاتار-باشقورت توغانلاريمزدا توركستان تورك دولتيگه ياناشيب برلكده ياشاب كيته بيلسەيديك، توركلك، توركچيلك وه تورك حرثى اوچون نه بويوك موفقيت بولور ايدى؟» ديب ايدى. («ياش توركستان» ايول 1932، سان 32، ص 4—5).

حاضرغى عمومى وضعيت بو سوزلەرنى ايسلەب، بو مهم موضوع اوستنده توشونونك موسمسز ايمەسلگينى سيزديرتمه كدەدر. اوقتاى

صنعت جبهسنده

توركستان تورك-قازاق خلق ادبياتى داستانلاريندان ايشلەنگەن «قيز جيبەك» وه «جالبير» موسيقيلى تياترو اثرلەرينڭ توركستانلى صنعتكار-

لار طرفندان موفقیتله اویناندیغینی وقتیله «یاش تورکستان» بیتلەرندە
بیلدیریب اوتکەن ایدیك. تورکستان تورك ادبیاتینگ آتاسی امیر علی شیر
نوائی اثرلەرندەن «فرهاد شیرین»نگ اوپەرا حالندا ایشلەنیب بیتدیگینی
وە بعضی پارچالارینگ بیلەرمەن وە علاقەدارلارغا اویناتیلیب کورسەتیلـ
دیگینیدە مجموعەمزنك اوتکەن ساندا خبر بیریب اوتدوك. ایمدی قولوـ
مزغا کیلگەن تورکستان غازیتالاری یەنە تورکستان تورك-قازاق خلق
داستانلاریندان حاضرلانغان «ایر تارغین» آتلی اوپەرانگ موفقیتلە اویناـ
دیغینی بیلدیرمەکدەلەر. («قازاغستانسکایا پراودا» 37 .1 .20 ,.17).

یوقاریدا ذکر ایتیلگەن «قیز جیبەك» وە «جالبیر» سوز وە کوی
قاریشیق موسیقیلی تیاترولار ایکەن، بو «ایرتارغین» باشدان آیاغی موـ
سیقیلی، کویلی، بوتون معناسیلە بر اوپەرادر. تورکستان ساویت تنقیدـ
چیلاری اوپەرانگ هەر جهتدەن اولدوقچا موفقیتلی چیقدیغینی یازماقداـ
درلار. بالخاصە اوپەرانگ بوتون موسیقیسی تورك-قازاق کویلەرندەن
آلینب، موفقیتلە تطبیق ایتیلدیگی آیریچا قید ایتیلمەکدەدر.

صحنەگە قویولوشندا بوتون صنعتکارلارنك آینقسا کیچەن ییل
«قیز جیبەك» رولینی اویناماقدا کورسەتکەن قابلیتی ایلە داڭ قازانغان
یورتداشمز کولەچ بای سعید خانمنگ بو رولندەکی موفقیتی تقدیر
ایتیلمەکدەدر.

بوکون بز ایستەر بو اثرنی ایستەردە صنعتکار یورتداشلاریمزنگ
اویونلارینی صحنەدە کوروب صنعت باقیمندان اولچوب حکم بیرو امکاـ
نندە ایمەسمز. بونگلە برابر بالخاصە صنعتکار توغانلاریمزنگ بالواسطە
اوگرەندیگمز موفقیتلەری اوچون یورەکدەن کیلگەن سەوینچمزنی بیلدیر
مەی اوتە آلمایمز.

بز بو یەڭی اوپەرا حقندا مؤلف، بستەکار، رەژیسور هەم تنقیدـ
چیلار طرفندان یازیلغان تورلو یازیلارنیدا دقتلە اوقودوق. مەنە شو یازیـ
لاردا کوزیمزگە ایلیشکەن هەم صنعت هەم اجتماعیات هەمدە بالخاصە

بزنك خلق کولتور تاریخی باقیمندان مهم کورونگەن بر نقطەغا تماس
ایتب اوتمەکچی بولامز.

مؤلف وە رەژیسور یازیلاردان آچیق کورونمەکدەدر، کە بو اوپەرا
حالندەکی «ایرتارغین» اصل داستاندان کوب گنە آیریلغاندر. بو آیریلوـ
نگ بر قسمی صنعت وە صحنە تەخنیکی باقیمندان بولسادا، مهمگنە بر
قسمیدا بوکونکی حاکم یات سیاسی وضعیت یوزندەن ایشلەنمشدر. مثلا
اوپەرادا داستانداغی خان وە خان قیزی تیپلەری حقنداغی، حتی باش
قهرمان «ایرتارغین»نگ داستانداغی هەم اوپەراداغی روللاری اوستندە
مؤلف وە رەژیسور طرفندان سویلەنگەنلەرنی کورگەندە بو یردە خلق
ادبیاتی یاراتیشینك قصداً هەمدە ساویت سیاستی ایچین تحریف ایتیلدیکی
فکرینە کیلمەی بولمایدر. حتی مؤلفنگ اعتراضچیلارینا «نیچین خانلار
برنگ پیەسمزدە مثبت تیپ حالندا چیقاریلسین!» دیب جواب بیروی، رەژیـ
سورنگ «ایرتارغین»نگ داستانداغی حق وە حقانیت ایزلەب چیقیب
تورلو خان سرایلارینا باریب تاپا آلماغاچ اللهنە یالواردیغی حادثەسینی
چیقاریب قالدیریش حقندا سویلەدیکلەری بو پیەسنی داستان روحندان
آیریشدا مؤثر تمایل (تەندەنس)نی آچیق کورسەتمەکدەدر. خان قیزی «آق
جونس» تیپی اوستندەکی داستان هەم پیەسدەکی فرقلارنی مؤلف بر
درجەگە قادار صحنە وە صنعت باقیمندان توقتان احتیاج شکلندە کورسەـ
توگە اورونسادا، بونددا خان قیزینی منفی چیقاریش تمایلینگدا بارـ
لیغینی ساویت تنقیدچیسی کورسەتب بیرمەکدەدر.

خلق ادبیاتی، خلق تورموشی، خلق احوال روحیەسی وە تصورینگ
کوزکوسی دیمەکدر. اونگ اصل قیمتیدە شوندادر. اونگچوندە هەر
وقت اونگ بو تاپیلماس وە آلماشتریلماس قیمتینی ساقلاماق لازمدر.
خلق ادبیاتی، داستانلاردان یاراتیلغان صحنە اثرلەرینگ قیمتیدە او اثر،
داستاننك اصلندە افادە ایتدیکی معنا وە تصورلارنی اوزگەرتمەیچە بیرە
بیلمەسینە باغلیدر. بودا هیچ قاندای خارجی تأثیرگە بیریلمەی خلق صنعتینك
یاراتدیغی تیپلەرنی اوزنچە بیرە بیلمەك لازم اولدیغی کبی، صنعتکارنگ

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر، قوليازمىلار ئامبىرى

قدرتیده صنعت وه صحنه باقیمندان تویدیغی احتیاجلارینی خلق روحی یاراتیشینك شکل ، آینقسا روحینی اوزگەرتمەیچه تأمین ایته بیلمەسندەدر(*)

ساویت نشریاتی وه اوز بیاناتندان آلدیغمز معلوماتدان «ایرتارغین» مؤلفی کمال اوغلی ساغیر بو هەر جهتدەن مهم نقطەغا رعایت ایتەبیلمەك هەمده خلق صنعتی یاراتماسینی ساویت روس سیاستنه آلت ایتمەك اورونوشلاریله اثرینگ قیمتینی توشورمشدر.

نهایت ساویت تنقیدچیسینك شایان دقت بر قیدینه تماس ایتمەی کیچه آلمایمز. او «قازاغستان درام تیاتروسی»نگ «آمان گیلدی»نی حاضرلاماقدا بولغانینی ایسلەتیب، اوپەرا تیاتروسندااندا بوکونکی موضوعلاردا اثرلەر اویناماسینی طلب ایتمه کدەدر. «یاش تورکستان» بیتلەرندەده بحث ایتیلیب اوتکەن آمان گیلدی حقنداغی بولشەویك اویونلارینی بیلدیگمز اوچون بو موضوع اوستندەکی تیاترونگ نیمه بولووینیدا شو باشدان تصور ایته آلامز.

نه قادار بویاب بولشەویکلەشتریشکه اورونولماسینا رغماً «ایرتارغین» نگ چین ملی رنگی کورونوب توراادر. اونگ یالغز تورکستاننگ اوزندەگنه بولمایچا ایدیل بویی وه قریم خانلاری سرایلارینا قادار کیتیب چیققان قول، تارماقلاری اونگ اصلنده تورکستان آنا تورکلگینه مخصوص چین بر تورك اثری بولغانلیغینی کورسەتمه کدەدر. بالتابای

*

ملی صنعتنی بوزو

تورکستاننك عصردیده کیچیك صنایعی وه اونگ معمولاتی یالغز تورکستاننك اوزنده حتی شرق دنیاسنداغنا ایمەس، قسماً غرب دنیاسندادا

(*) مەنه اونگچوندرکه روس بولشەویکلەری ، باشدا موسقوا حکومتی بولغانی حالدا، ایسکی روس خلق اثر وه داستانلارینی هیچ اوزگەرتمەسدەن صحنەگه قویا باشلادیلار. فقط بو روس صنعت میدانیداغی «ملی آقیم» غیر روس ملتلەر ، بالخاصه تورکستانلیلار اوچون قطعی صورتده یاساقدر .

هەر تورلو رقابت امکانندەن اوستون دیب تاپیلیب کیلگەندر. تورکستاننك گیلەملەری ، آلتون ، کوموش ، میس ، ساپال معمولاتی ، ایپەك وه ایپ توقوملاری عصرلاردانبەری تورکستان خلقی ذوقینی تربیەلەب ، صنعتکارلاری هنرینی یوکسەلتب ، دنیانگ هەر طرفدان اینجەلك وه صنعتدان آڭلاغان، ذوقی تربیەلەنگەن کشیلەرنی اوزینه تارتیب کیلگەن نەرسەلەردر. تورکستان خلقینگ اوز روحی محصولی بولغان بو ملی کولتور یاراتمالارینا نه قادار باغلی ایکەنلگی تا ایسکیدەنبەری معلوم بر نەرسەدر. ساویت مطبوعاتینی منتظم تعقیب ایتکەن کشیلەر ، قولخوزلار کبی اوزینه یات بر قورولوشغا توپلانیب «بابل اسیرلەری» کبی ایشلەتیلیب استثمار ایتیلمه کده بولغان تورکستان دهقانینگ بوکونده امکان تاپدیقچا بو اوز ملی کولتوری، ملی ذوقی یاراتمالارینی قیدیرا یاتقانینی کورەجەکلەردر.

تورکستان خلقی ملی تورموشینك هەر تارماغینا قانلی، چیرکین پنجەسینی اوزاتقان قیزیل روس ایمپەریالیزمی بو ساحەنیدا تینچ قالدیرمامشدر. حتی ملی تورموشیمزنگ ایگ کوب ضربه ییگەن، تخریب ایتیلگەن تارماقلارندان بریده شبهەسز بو ساحەدر.

دنیانك هەر طرفدا شهرت قازانغان تورکستان گیلەملەرینی یاراتقان خالیچیلق ایشلەرینك قیزیل روسیا «حمایەسی» آستندا نه حالغا توشکەنیده بوکون اهلینه معلومدر. قیزیل روسیا ایمپەریالیزمی او گوزەل خالیلارنی یاراتقان تورکستان خاتنلاری اینجه ذوقینیدا بوزماق، ساویتلەشترمەك اوچون بوتون کوچیله اورونوب کیلەدر... بز قیزیل روسلارنگ ملی کولتور، ملی تورموشمزنگ هەر تارماغینا چوزولغان تخریبکار قوللارینی چوقور بر نفرتله تعقیب ایتب کیلمه کدەمز. بوکون ساویت حکومتی تورکستاننك هەر طرفندا او گوزەل، باقماقله تویوب بولمای تورغان گیلەم نقشلارینی ستالین، ووروشیلوف وه باشقا بولشەویك روسلارنگ ، میلیونلارچا معصوم تورکستانلینگ قانی ایله بویانغان، چیرکین بیتلەری ایله آلماشترماقدادر. سوك تورکستان ساویت غازیتالارندا اوقو-

دیغمزا کوره، ساویت قونغره‌له‌رینه بو چیرکین بیتله‌رنی کورسه‌توچی گیله‌مله‌ر توقوتوب کتیرتکه‌ن ساویت روس ایمپه‌ریالیزمی، پاریس بین‌الملل سه‌رگیسنده‌ده کورسه‌تو اوچون شونده‌ای گیله‌مله‌ر حاضرلاتماقدا ایمش... تورکستان خلقی کولتورینی چیغیرندان چیقاریب روسلاشترما یولینی حاضرلاماق اوچون چیقاریلغان بو اویون عینی زماندا بین‌الملل سه‌رگیده بر تاقم زواللیلارنی آلداتو اوچون فائده‌له‌نیلمه‌کچیدر. ساویت نشریاتی بو قیزیل روس جلادلاری قامچیسی آستندا حاضرلانغان نه‌رسه‌له‌رنی تورکستان خلقینك روس پروله‌تاری دیکتاتورلیغی باشچیلارینا باغلیلیغینی کورسه‌توچی پلاقاتلار قیلیب کورسه‌تیشکه ایمدیده‌ن اورونا باشلامشدر.

«پراودا ووستوکا» غازیتاسینگ 37 .1 .20 تاریخلی نسخه‌سندا اوچراتدیغمز کیچیك بر خبرده بو ساویت روس کولتور بوزغونچیلغینك چیرکین پنجه‌سینی ملی صنایع وه صنعتمزنگ باشقا تارماقلارینادا اوزاتماقدا بولغانینی نفرتله‌رله اوقودوق. تورکستان زرگر، مسگرله‌رینگ اینجه نقش، اویما، قویما هنرله‌ری‌ده نا معلوم نه‌رسه‌له‌رده‌ن ایمه‌س ایدی. ایمدی ساویت حکومتی آرته‌لله‌رگه توپلادیغی بو جنس اصناف صنعتکارلارینگ اویما نقشلاری، قویما بیزه‌کله‌رینی‌ده «اوراق-بالغا»، «ساویت یلدیزی» کبی قیزیل روسیا تمثاللاری ایله آلماشترا، قاتیشترا باشلاغانلار.

*

قومسومول قاتارندا

تورت قاتلی ایله‌مه‌ده‌ن اوتکه‌زیلگه‌نده‌ن سوڭدا فرقه صفلارندا وه ساویت أداره‌له‌رنده بتیریله آلماغانلیغی، سوڭ وقتلار ساویت مطبوعاتی بیتله‌رنده کوروله یاتقان گورولتولاردان آچیق کورونمه‌کده بولغان ساویت دوشمانلیغی آقیملاری قومسومول قاتارلارندان‌دا چیقاریلا باشلادی. «تروتسکیچی»، «تیسکه‌ریچی ملتچی»، «ساویت دوشمانی» دیب

تورلو اسمله‌ر بیریلگه‌ن بو عنصرلار قومسومول تشکیلاتی صفلارندان‌دا چیقاریلا باشلادی.

«یاشلارنی له‌نین-ستالین اینته‌رناسیونالیزمی روحندا تربیه‌له‌یلك» باشلوقلی بر یازیسندا «سوسیالدی قازاغستان» (37 .2 .2) سوڭ حادثه‌له‌ر مناسبتیله قومسومول تشکیلاتندا یاشیرینغان ساویت دوشمانی، ملتچی عنصرلارنگ یوزه‌گه چیقاریلدیغینی بیلدیره‌در.

اورال شهری یر-سو أداره‌سنده ایشله‌وچی، قومسومول تشکیلاتینا منسوب بر قانچا کشیله‌ر قولخوزچیلار آراسندا ناراضیلق فکری تارقاتو بیله‌ن مشغول ایکه‌نله‌ر. آلما-آتا معدنیات-تاغ ایشله‌ری اینستیتوتی دائره‌سنده ساویت، ستالین سیسته‌مه‌ی دوشمانی کتاب وه یازیلار تارقاتیب یورگه‌ن کشیله‌ر توتولغان. اولان آودانی قومسومول تشکیلاتی کاتبی بایجومان اوغلی آلاش-اورداچیلار وه بای عنصرلارنی قوللاغانلیغی بر طرفدا تورسون، ملتچیله‌رگه قارشی کوره‌شنی بوتونله‌ی توختاتونی طلب ایتب اورتاغا چیققان. ولی احمد اوغلی اسملی بر یاش قوممونیست قازاق یاشلاری ایچنده آلاش-اورداچیلق فکری تارقاتو بیله‌ن مشغول ایکه‌ن. قومسومول کاتبی یرنده‌ن توشورولگه‌ن، ولی احمد اوغلی‌ده ملتچیلگی اوچون قومسومولقدان قوولغان.

بو جنسده‌ن بر قانچا مثاللارنی کتیرگه‌نده‌ن سوڭ ساویت غازیتاسی «بولار نیمه‌نی کورسه‌ته‌دی؟» دیگه‌ن سورغونی قویوب، «بو فاکتلار هه‌ر نه‌رسه‌ده‌ن اول قومسومول صفلاری بر طرفدا تورسون، بعضی بر باشچیلق اورونلارینادا «تروتسکیچی» وه ملتچی عنصرلارنگ کیریب، اورناشیب آلغانلارینی وه قومسومول ایشله‌رینگ هه‌له‌ده ناچار بارایاتقانینی کورسه‌ته‌در» دیدر.

ساویت غازیتاسی قومسوموللار، عمومیتله قازاق قوممونیستله‌رینگ فرقه مسئله‌سی اوستنده‌کی بیلیمی آزلغندان شکایت ایته‌در. قازاغستان فرقه‌لیلارینك فرقه ایشله‌ری، حتی قازاغستانداغی فرقه تاریخینی بیلمه‌دیکله‌رینی، اونلارغا بالخاصه فرقه تاریخی وه ستالین قانون اساسیسینی

اوگرەتو کیرە کلگینی آلغا سورەدر. سوزنی یاشلارنی تربیەلەو مسئلەسینە کیچیریب، بو جهتنك ینەدە یامانراق حالدە ایکەنینی اسویلەیدر. او، اوتکەن قازاغستان أولکە قومسومول توپلانیشندا میرزویان طرفدان یاشلارنی بولشەویکچە تربیەلەو ایشینی اونوتماسلق کیرە کلگی حقندا قیلنغان توصیەنی ایسلەتەدر. «مکتبلەر وە باشقا معارف مؤسسەلەرندە، یاشلار آراسندا ساویت دوشمانی ملتچی عنصرلار اوزامفکورەلەرینی یایا بیلمە کدەدرلەر. بودا بزنگ میرزویان یولداشنگ «یاشلارنی قوممونیستلك روحندا تربیەلەونی آز بولسادا اونوتوب قالدیرساق فرصتنی صنفی دشمان فائدەلەنەدر!» دیگەن توصیەسینی اونوتقانمزداندر» دیدر.

ساویت غازیتاسینا کورە قازاق قوممونیستلەری وە قومسومولLارینك باش وظیفەسی بار کوچینی قازاق ملتچیلگینە قارشی کورەشکە صرف ایتو وە بو «ملتچیلەر»نگ «تروتسکیچیلەر» ایلە برلکدە «فاشیزم» وە «یاپون ایمپەریالیزمی آگەنتی ایکەنینی» قازاق زحمتکش خلق کیگ قاتلامینا آگلاتوغا اورونوشدان عبارت ایمش.

*

بین‌الملل تورموشدان

هندستاندا — 1935نچی ییلنگ یازیندا بریتانیا پارلامانی طرفدان تصدیق وە نشر ایتلگەن «هندستان آنا یاساسی» („British India Act“) تطبیق ایتلە باشلاندی. اوتکەن غینوار آیی اورتاسندان فیورال آخرلاریغا-چا هندستانك بوتون 11 أولکەسندە أولکە پارلامان مبعوثلاری سایلاولا-ری اوتکوزولدی. سایلاولارنگ تولوق نتیجەسی حال حاضرغاچا معلوم ایمەس؛ فقط اینگلیز غازیتالارینگ یازدیقلارینا کورە، «هندستان ملی قونغرە» فرقەسی، یعنی هندستان استقلالچیلاری، 11 أولکەنگ 6سندا مطلقا ییگیب چیقیب، قالغان أولکەلەرنگ کوبندە باشقا فرقەلارغا نسبتاً کوبچیلك قازانغانلاردر.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

یەگی قانون اساسی بویونچا أولکە پارلامانلاری هندستان خلقلا-رینگ «سیاستاً کمالە» یتیشکەنینی اثبات ایتە آلسا، هندستان بویوك بریتانیا خلقلار برلیگی («British Commonwealth»)نگ قانادا، جنوبی آفریقا اتفاقی، آوسترالیا... کبی سربست اعضاسی، یعنی «دومینیون» ‚Dominion‘ حالینە کتیریلەجە کدر. طبیعی، اینگلتەرە دولت کشیلەری نظریەلەرینچە، بالخاصە اینگلتەرەنك بویوك ایمپەریئوم منفعتی باقیمندان هندستان خلقلا-رینگ «سیاسی کمال» درجەسی هند استقلالچیلارینگ آگلادیقلاریندان آنچا فرقلی‌در. اونگچوندر، کە استقلالچی «قونغرە فرقەسی»نك سایلاو-لاردان ییگیب چیقیشینگ اینگلتەرە بیلەن هندستان آراسندا یەگیدەن آغیر آگلاشیلماسلقلار توغدوروشقا سبب بولاجاغی محتملدر. یەگی قانون اساسی هندستانك آیریم أولکەلەرندە، پارلاماندا کوبچیلك تشکیل ایتە تورغان فرقە طرفدان، أولکە حکومتلەری توزوشنی طلب ایتەدر. یوقا-ریدا کتیریلگەن معلوماتدان کورونەدر، کە هندستاننگ 11 أولکەسینگ 6سندا حکومت تمامیلە استقلالچیلاردان توزولەجەکسە، باشقا أولکە حکومتلەریدە استقلالچیلارنك یاردەمیگە محتاج قالاجاقلاردر. عجبا، بو أولکە حکومتلەر قانون اساسینگ طلب ایتدیگی کبی أولکە واليلەریلە قول قولغا بیریب ایشلەشنی ایستەرلەرمی؟ استقلالچی ملی قونغرە فرقەسینك بو وقتقاچا میدانغا آتیب کیلدیگی پروغرام اینگلیز حکومتی أولکە والی-لەری بیلەن برلەشیب ایشلەشکە قارشی‌در. استقلالچیلار اوز پروغرامیولینی ساقلاب قالماقچی بولسالار، أولکە والیلەری، شو قانون اساسی بویونچا أولکە پارلامانی آزچیلقلارندان حکومت تعیین ایتیشکە، یوقسا پارلامانتی بوتونلەی تارقاتیب یوباریب، ایسکیسی کبی مملکتنی بیلەب تورا باریشغا حقلی‌در.

استقلالچیلارنگ یەگی قانون اساسی‌نگ چیزیب بیردیگی چەر-چیوەسی ایچندە اینگلتەرە حکومتیلە برگەلەشیب ایشلەشنی قبول کورە-جەکلەری احتمالی‌دا یوق ایمەس؛ او وقت سایلاولاردا استقلالچیلار آرقا-سندان کیتکەن کتلەنگ آلاجاغی وضعیت نیمە بولور ایکەن؟

بوکتیردیگمز ایکی احتمالدان‌دا — استقلالچیلار اینگلته‌ره حکومتیله برگه‌له‌شیب ایشله‌شده‌ن باش تارتادیلار یاخود استقلالچیلار برگه‌له‌شیب ایشله‌شنی قبول ایته‌دیله‌رده‌ن‌ده — هندستانئك مهم بر سیاسی دور باشلانغینچا کیلیب قالغانینی کوروب توروبمز.

2) بعضی فرانسز غازیتالارینگ یازدیقلارینا کوره اوستومزده‌گی مارت آیی آخرلارندا تورکیه، ایران، عراق وه آفغانستان حکومتله‌ری آراسندا بربرله‌ریگه قارشیلیقلی یاردەم معاهده‌سی امضا ایتیله‌جه‌کمیش. پاریسدا چیقاتورغان سول طرف «ئوور» („L'Oeuvre“) غازیتاسی (1. 3. 37)، سوڭ وقت کورونه باشلاغان تورکیه‌ـایتالیا یاقینلغی وه اسکندرون مسئله‌سی اوستونده‌گی فرانسا ایله تورکیه مناقشه‌سی دورنده ساویت حکومتینك فرانسا طرفداری بولوب کورونوشینی نظردا توتوب، تورکیه‌ـایران‌ـعراق‌ـآفغانستان معاهده‌سینی ایتالیا منفعتی فائده‌سیگه وه فرانسا بیله‌ن اینگلته‌ره‌گه قارشی ایگ بویوك عامل‌له‌رده‌ن دیب یازادر. بو یرده شونی هه‌م آیتب اوتوش لازم، که «ئوور» غازیتاسی ساویت حکومتیگه ایگ دوست وه ساویت حکومتینگ تیشقی سیاستیگه ایگ یاقیندان تانیش بر غازیتادر...

3) اوتکه‌ن 1936نچی یلی 26 آغوستدا اینگلته‌ره بیله‌ن یاسالغان معاهده بویونچا ملی استقلالینی قازانغان مصر ملتله‌ر جمعیتنه کیرمه‌ك اوچون رسماً مراجعت ایتمشدر. مصرنگ بو مراجعتی ملتله‌ر جمعیتینگ مای آیی توپلانیشندا قبول ایتیله‌جه‌ك. بو یرده اونی هه‌م قید ایتب اوتوشنی لازم تاپامز، که مصرنگ ملتله‌ر جمعیتنه کریشی طرفداری بولوب چیققان دولتله‌رنگ ایگ برنچیسی لهستان بولدی.

4) سه‌کیز آیدانبه‌ری دوام ایتب کیله یاتقان اسپانیا وطنداشلار سوغوشینا نهایت بیرمه‌ك اوچون آوروپا بویوك دولتله‌ری معین بر قرار اوستنده کیلیشه بیلدیله‌ر. بو قرار بویونچا اسپانیاغا کوگللو عسکر وه سوغوش اوچون لازم نه‌رسه‌له‌رنی اوتکوزوشگه یول قویماسلق نیتیله

اسپانیانگ قوروق وه دیگز حدودلاری اینگلته‌ره، فرانسا، آلمانیا وه ایتالیا طرفلارندان کوزه‌تیلیب تورولماقچی‌در. بونگله اسپانیا وطنداشلار سوغوشینگ عموم آوروپا سوغوشیغا آینالیب کیتیش احتمالی بر درجه‌گه قادار که‌مه‌یتیلگه‌ن بولدی.

فرانسز غازیتالارینك بیرگه‌ن معلوماتلارینا کوره اسپانیادا سوغوشا یاتقان ایکی طرفدا یوز مینگ قادار اجنبی کوگللو عسکر بار. دیمه‌ك اسپانیا توپراغندا حقیقی بین‌الملل — سوسیالیزم وه قوممونیزم ایله فاشیزم وه ملتچیلك — مجادله‌سی باردر.

5) اینگلته‌ره‌نگ فوق‌العاده قوراللانیشینا جواباً ایتالیا حکومتی بوتون مملکتنی صلح چاغندادا عسکری سفربرلك حالندا ساقلاب توروشغا قرار بیردی. دیمه‌ك بویوك «صلحپرور» آوروپا دولتله‌ری ایلکده یاشیریب کیلدیکله‌ری «قوراللانو یاریشینی» ایندی آشکار صورتده یورگوزمه‌کده‌درله‌ر.

6) مارت آیی اورتالارندا ایتالیا حکومتی باشلوغی موسسولینی غربی آفریقاداغی ایتالیا مستملکه‌له‌رینی زیارت ایته‌جه‌کدر. بو مناسبتله طرابلس عرب پره‌نسله‌رنده‌ن سلیمان نام بر ذات موسسولینی‌غا عرب اهالیسی نامندان «اسلام قلیچی» تقدیم ایته‌جه‌کمیش... هیچ شبهه یوقدرکه پره‌نس سلیمان طرابلس تیشنداغی مسلمانلار بیله‌ن کوروشوب سویله‌شه‌رکه‌ن «اتحاد اسلام»چی بولوب چیقاجاقدر...

7) یاپونیا‌ـساویت روسیا مناسبتی: توکیودان 8نچی مارتدا بیریلگه‌ن رسمی تیلغراف خبرینه کوره، یاپون خارجیه ناظری ساتو (Sato) پارلاماندا سویله‌گه‌ن نطقندا یاپونیا ایله ساویت روسیا مناسبتی حقندا: «یاپونیا بیله‌ن ساویت روسیا آراسنداغی مناقشه‌لی مسئله‌له‌ر صلح یولیله حل ایتیله‌جه‌کدر؛ ساویت حکومتی قومینته‌رن بیله‌ن بولغان باغلانیشینی کیسسه ایدی، ایکی دولت آراسندا تیزگنه وقت ایچنده یاقینلق توغوب قالار ایدی» دیمشدر.

م.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، تەدبىي ئەسەر ۋە قولليازمىلار ئامبىرى

شرق الاردن‌ده سیوینچیم

عمان، کوتوغارغا قاراتیلب سالنغان کیچیك فقط آباد بر شهردر. شرق‌الاردن مرکزیدر. لطافتی اعتباریله «گل آفتاب پرست» منظره‌سینی آڭدیرادر. بو گوزه‌ل شهرده بیش، آلتی اویلیك، بالالق تورکستانلی مهاجر قارداشلاریمز بار. بو یورتداشلاریمز بو یرنڭ مدنی آدیملاریغا قاراب فائده‌له‌نمه کده‌له‌ر. بو لاردان باشقا عائله‌سز اوچ-بیش بویداق توغانلاریمزدا بار. بو یرده‌کی تورکستان مهاجرله‌ری ماشینه‌چیلك، قوندره‌چیلك، خرده‌واتچیلق کبی صنعتلار ایله تریکچیلك قیلیرلار. بعضیلاری اوزله‌ریگه تینچ، مالی باقیمدان اعتبارلاری یاخشی وه بعضیلاری‌دا باشقالارغا محتاج بولماسدان اوزله‌رینی بر تورلو ایپله‌ب حیات کیچیرمه کده‌له‌ر. بربرله‌ری ایله صمیمی وه مهرباندرلار. بولارنڭ آینقسا بو یرنڭ کیره‌ك خلقی، کیره‌ك حکومتی توجهینی اوزله‌ریگه تارتو یولیدا آداب معاشرتگه اویغون حرکتله‌ری ماقتاوغا لایقدر. شرق‌الاردن خلقی وه حکومتینڭ بزنڭ بو یرده‌کی تورکستانلی مهاجرله‌رگه آیریچا مهر وشفقت اثرله‌ری کورولمه کده‌در. اونڭچون شرق‌الاردن أولکه‌سیده یاشاوچی تورکستان مهاجرله‌رینڭ کوڭلی آزار تاپمای، دائما سیوینچ ایچیده‌در. شرق‌الاردن امارتی خلقینك تورکستانلی مهاجرله‌رگه شفقت قوچاغین آچیوی بو یرده‌کی اسلام خلقینك انسانی فضیلتله‌ریده‌ن‌در.

عمانده‌کی تورکستان مهاجرله‌ری تورموشینی «یاش تورکستان» بیتله‌ریده افاده ایتونی وه شرق‌الاردن امارتی وه خلقینا صمیمی تویغولار ایله سایغی بیلدیرونی وجدانی بورج وه وظیفه دیب ساناپمه‌ن. بار بولسون شرق‌الاردن امارتی وه خلقی! رضا خاموشی. 5 مارت 1937.

اوزاق شرقدا یاشاوچی تورکله‌ر تورموشندان

یاپونیانڭ ناغویا شهرنده یاشاوچی ایدیل-اورال تورکله‌ری بولتور آوغوست آیی باشلارندا مسجد وه مکتب سالو اوچون رسمی رخصت

آلغان وه بر آیدان سوڭدا، یعنی سه‌نتابرنڭ 4نده، بنانڭ نیگیز تاشینی قویو مراسمی اوتکه‌زگه‌نله‌ر ایدی.

ناغویاداغی ایدیل-اورال تورك-تاتار مدنی جمعیتی أداره‌سینڭ 1937 2نچی فیورال تاریخلی یازوسیله برابر باشقارمامزغا یوللاغان معلوماتندا بیلدیردیگینه کوره، عصمت‌الله ایگه‌رجی افندینڭ مادی یارده‌می، امام شمعونی افندینك معنوی کومه‌گی وه قوبی هه‌م یراق شرقنڭ باشقا طرفلارندا یاشاوچی ملتداشلاریمزنڭ، هندستانلی، عربستانلی قارداشلاریمزدان قای برله‌رینك مادی یارده‌می وه یاپونیالی تانیشلارنڭ کومه‌گی برله سالنغان بنانڭ شو ییل 22نچی غینوار جمعه کونی طنطنه‌لی آچیلو مراسمی یاسالمشدر.

بو آچیلو مراسمینه قاتناشو اوچون یاپونیادا وه اوزاق شرقنڭ باشقا تامانلاریدا یاشاوچی تورکله‌رگه، یاپونیاداغی اسلام مملکتله‌ری ایلچیله‌رینه یعنی تورکیه، مصر، آفغانستان وه ایران ایلچیله‌رینه، هندستانلی، عربستانلی دینداشلارغا، یاپونیانڭ بویوك دائره‌له‌رینه دعوتنامه‌له‌ر تاراتیلمشدر.

توش چاغی ساعت 12ده مراسم باشلانیب، آی آچیلرکه‌ن مسجدگه توپلانغان بوتون مسلم وه مسلمه‌له‌ر برلکده تکبیر اوقوموشلاردر. اوندان سوڭ عرب عبدالمجید افندی اذان اوقومش وه شمعونی افندینك امامکگی ایله جمعه نمازی قیلینمشدر. معلم عمادالدین افندی ایله مؤذن حسن افندی قرآن سوره‌له‌رنده‌ن اوقوغانلاریدان سوڭ مسجد دیوارلاری یاریقلانتریلیب، غازیتا مخبرله‌ری طرفندان رسمله‌ر آلنمشدر. آندان کیین ایکی یوز قوناقنك باریسی آفتاموبیلله‌رگه توشوب، ناغویانڭ أڭ بویوك قلوبی بولغان «چاکای کان» سالونینا کیلمشله‌ر وه بایرامنی او یرده دوام ایتدیرمشله‌ردر. بو یرده سویله‌نگه‌ن نطقلار وه تبریکله‌ر یاپونچاغا ترجمه ایتلمشدر. قوناقلارغا ملی یمه‌کله‌ر بیریلمشدر وه اولارغا تورکچه-یاپونچا-اینگلیزچه اولاراق حاضرلانغان رسملی رساله تاراتیلمشدر.

مسلمانلارنك کوڭلینی آچقان ناغویا مسجدی یاپونیادا سالنغان ایکنچی مسجددر. ناغویا شهرینڭ گوزه‌للگینی تاغی‌دا آرتدیرغان بو

مسجد وه مکتب بناسینگ آچیلیشی مناسبتیله هدیه، اعانه، تهلغرام وه خطلار یوللاغانلارغا ناغویا ایدیل-اورال تورك-تاتارلاری مدنی جمعیتی یوره‌کده‌ن تشکرله‌ر بیلدیره‌در.

*

ناغویادا یه‌گلی سالنغان مسجد وه مکتب بناسینگ آچیلووی مناسبتیله ناغویاداغی ایدیل-اورال تورك-تاتارلاری مدنی جمعیتینك یاشلار توگه‌ره‌گی تامانیدان 23نچی غینواردا، شنبه کونی، «چاکای کان» قلوبنده «ملی کیچه» یاسالیب، صحنه‌ده «تری أولوکله‌ر» نام اوچ پرده‌لی کولگولو اثر اوینالمشدر. اویناودا قاتناشغان معلم عمادالدین افندی، آنگ خاتونی مریم خانم، دولتشاه سیزگه‌ن افندی، انور سیزگه‌ن بیك، عبدالحق افندی، جمال خانم وه فریده توتاشلار کوب موفقیت کورسه‌تمشله‌ردر. صحنه اویونی بیتکه‌چ تورلو صنفلاردان بیلگیله‌نگه‌ن مکتب بالالاری طرفندان «قازانغا کیتو» وه «چینگیز خان مارشی» ایله «مین سویه‌م اسلام دینن» دیگه‌ن شعر خور برله جیرلانمشدر. قیزلار طرفندان‌دا ملی بییوله‌ر بییله‌نیب، مکسوره خانم تاماندان «ثانیه کویی» جیرلانمشدر. ناغویا تورك-اسلام محله‌سی قیزلاری طرفندان چیچه‌کله‌ر ایله بیزه‌تیلگه‌ن «چاکای کان» قلوبی سالوننده یاسالغان وه أڭ کوب تورکله‌ر، سوگرا یاپون اولوغلاری، هندستانلی وه ایرانلی دینداشلار قاتناشغان بو «ملی کیچه» کوب یاخشی وه موفقیتلی کیچمیشدر. کیچه‌گه قاتناشقانلاردان بعضیلاری بالالارغا هدیه بیرگه‌نله‌ر.

ناغویا، 2. 2. 37

*

قارداشلر وه جبهه‌داشلر مطبوعات بیتلرنده

«یاڭا ملی یول»نگ شو آی باشندا چیققان 108نچی سانداغی «ادبیات پرده‌سی آستندا روسچیلق» نام باش مقاله‌سنده عیاض بیك توبه‌نده‌گیچه یازادر: «... روسلاشقان حبش پوشکین‌نگ أولوم کونله‌رینی، روسیا اسارتنده یاشاو مجبوریتنده قالغان تورك ایلله‌رنده کوچله‌ب بایرام

کونله‌ری ایتدیروله‌ری، تیکشیرمه‌ینچه‌گنه اوتوله‌تورغان حال ایمه‌سدر. رادیو برله باغلانیش ممکن بولغان یرله‌رده، ایلیمزده‌کی ملی موزیقا، ملی جیرلارنی ایشیتو اوچون رادیومزنی قازان، آسترخان رادیو استانسالاری برله برله‌شدیردیکمی، قریم‌نگ آق مسجد رادیوسینامی، باکونگ، تاشکندنگ رادیوسینامی قوشدوق، ایزله‌گه‌نیمز موگلو کویله‌ریمز یرینه پوشکین‌نگ آزغینلق برله تولغان ترجمهٔ حالینه، یا ایسه آنی کوکله‌رگه کوته‌راگه‌ن مدحیه‌له‌رگه اوچرادیق... اوزینگ قبله‌سینی یوقالتقان روس بولشه‌ویکی بولارنی قیلسا، بز آنی بولشه‌ویزمده‌ن تویوب، روسلقنگ ایلکده‌گی بورژوآ تورموشینی ساغینونگ بر تورلوسی‌گنه دیب آگلی آلامز.

... پوشکین، تورك-تاتار خلقینگ اوز ملی شاعرلارینی کوله‌گه‌ده قالدرارلق، بزنگ فضولی‌مز برله‌ده، فارسیله‌رنگ فردوسی‌له‌ری برله‌ده، آلمانلارنگ گوته‌له‌ری برله‌ده بوی اولچوشه‌چه‌ك دنیا کوله‌منده‌کی شاعر ایمه‌سدر. اول اوروسنگ اوز باتقاقلغندان چیققان اوز ییمیشیدر. اوز اوزینه یاریتورغان اوزینك شاعری‌در. لکن اول بزنگ تورك-تاتار خلقینا بوتونله‌ی یاتدر... شوندای بولغاچ، نیچین قازان‌دا، اوفادا، آسترخان‌دا، باغچا سرای‌دا، باکودا، گه‌نجه‌ده، تاشکندده، سمرقندده، آلما-آتادا پوشکین کونله‌رینی ایشله‌ته‌درله‌ر؟ ...چونکه پوشکین روس بولماسادا، روس تیلینه، روس شعرینه خدمت ایتکه‌ن، روسلقنگ مدنی یولغا چیقووینا تریشقان بر روسچیلق خدمتچیسیدر...»

•

«قورتولوش»نڭ 27نچی سانی، 17-20نچی بیتله‌رنده‌کی «دیلیمزده ساویتیزم» باشلقلی مقاله‌سنده میرزا بالا بیك، پروفه‌سور چوبانزاده ایله آذربایجانگ گه‌نج دیلچیله‌رنده‌ن موسی خانلی‌نگ علمی دلیلله‌ر ایله مدافعه ایتدیکله‌ری ته‌زله بو ته‌ز علیهدارلاری ادعالاری حقندا قیمتلی معلومات ویره‌رك مقاله‌سینی شو سوزله‌رله بتیرمشدر: «دیلیمز وه ملی کولتوریمز، ته‌رروروله، سونگو گوجیله، دشمان طرفندان، دشمانه

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ساتیلمیشلار ئه‌لیله، یوق ایدیلیور. بر ملتنگ اوز آنا دیلینی، اونگ صافیت وه تمیزلگینی ایترمه‌سی، ملی خصوصیتینی غایب ایتمه‌سی، بر استقلالنگ ایتریلمه‌سندەن داها قورقونچ وه داها فجیعدر. چونکه بر ملتنگ ملی استقلالینی ئه‌لده ایتدیره‌ن معنوی قوت، ملی روحی، ملی ایمانی، ملی سجیه‌یی قورویان وه یاشاتان ملی دیل وه ملی کولتوردر. دیلندەن، تاریخندەن، عنعنه‌سندەن محروم ایدیلمش اولان ملتلەر هەر شیدەن محروم ایدیلمیشلەر دیمه کدر. چونکه دیل دوشونجه‌نگ بر افاده واسطه‌سی اولدیغی کبی، یه‌گی دوشونجه، یه‌گی دوشونوش، گوروش وه یاشایش طرزی آشیلایان وه یاراتان بر عاملدرده. یالگز روسچا بیلەن بر آدام، یالگز روسچا دوشونه‌جه‌ك، که‌ندیسینی روس کولتورینه باغلی حس ایده‌جه‌ك، روس جمعیتنده ایریب گیده‌جه‌کدر.

بر ملتنگ ملی وارلیغینی یاشاتماق ایچین، ملی دولت قورما ایشنده ملی دیلنگ وه ملی کولتورك اویناديغی حل ایدیجی رولنگ اهمیتینی آکلامیانلار «دیلیمزده ساویتیزم» سیاستینگ نه قانلی بر سوء قصد اولدیغینی تصور ایده‌مه‌زلەر. بو خصوصده پوزیسیونمزی، ملی دیل وه ملی کولتوریمزی قوروماق خصوصنداکی پوزیسیونمزی بوتون محکوم تورك ایللەریله برلکده، آچیق، آیدین وه قطعی بر شکلده تثبیت ایتمیشزدر.

یالگز یوزده یوز روسچیلاری ده‌گیل، یوزده ایللی، حتی یوزده بر روسچیلاری بیله بز دشمان تلقی ایده‌رز. یالگز آذربایجان تورکلگینگ وه بوتون اسیر تورکلەرك ده‌گیل، بوتون بشریتنگ دشمانی ساناررز. وه «دیلیمزده ساویتیزم»ه قارشی «دیلیمزده تورکیزم» شعارینی وضع ایده‌رز. فقط بو شعار یالگز استقلال شرائطی ایچه‌ریسنده موفقیت قازانا بیلیر. اوکا گوره هەر شیدەن اول گچه ملی استقلال!

ئه‌وه‌ت، «دیلیمزده تورکیزم» وه اونگ ایچین ملی استقلال! چونکه ملی استقلاله مالك اولمیان بر ملت ملی دیلینی وه ملی کولتورینی قورو-یاماز. بو، بر حقیقتدر.»

کتابیات:

باشقارامزغا کیلگەن وه کوزگه توشکەن اثرلەر

1) بوندان بر نیچه ییل ایلگەری، 1933ده، «ساویتلەر اتحادنده‌کی قولونیزاسیونی اورگه‌نیش» نام آلمانچا کتابیله (بو اثر حقندا «یاش تورکستان»نگ 53نچی سانی، 12_18نچی بیتلەرنده معلومات بیریلگەن) روسیانك اوز مستملکه‌لەرنده — قریم، ایدیل_اورال، شمالی قافقاسیا، آذربایجان وه تورکستان کبی تورك أولکەلەرنده یوروتدیکی مهاجرت سیاستینی تیکشیرگەن اِگەرهارد فون مەندەنگ یاقیندا «روسیا تورکله-رینگ ملی کوره‌شی» دیگەن 200 بیتلك بر اثری چیقدی(*). اثرینگ اسمندەن ملتداشلاریمز عمومیتله اوقوچیلاریمز حقلی اولاراق اونگ یالغز روسیا تورکلەرینگ، مثلا قاسم، سیرغاچ، پەنزا، ریازان، ساراتوف تاتارلارینك ملی کوره‌شندەن بحث ایتوچی برکتاب بولغانلغی توشونچه-سینه توشه آلادرلار. حالبوکه مسئله اونداي ایمه‌س. او اثرده ایدیل بویلا-رنداغی، قریم، قافقاسیا وه تورکستانداغی اویانیش دوری وه بو دورنی تعقیب ایتکەن ملی کوره‌ش حقندا بحثلەر بار. اونگچون کتابغا «روسیا محکومی تورکلەرنك ملی کوره‌شی» یاخود بوندان‌دا توغروراق قیلیب «روسیا اسارتنده‌کی تورك أولکەلەرنده ملی کوره‌ش» دیب نام بیرو داها موافق بولور ایدی. اثرنك قورولوشندا بر قانچا بوشلقلار بولووینا رغماً، مؤلف قولینا کیچیرە بیلگەن ماتەریاللار ایله اوچراتا آلغان منبعلارنی دقتله اِیشله‌یه بیلمشدر.

روسیا اسارتنده‌کی تورکلەرنك ملی اویانیش وه ملی کوره‌شینگ تورلو صفحه‌لارینی تصویر ایتوچی بو مهم آلمانچا اثرنگ مندرجاتی حقندا، فرصت تاپیلسا، کینچەلك معلومات بیروگه تریشیرمیز.

2) «اوست اویروپا» («شرقی آوروپا») نام سیاسی آلمان مجموعه-

(*) Gerhard von Mende: „**Der nationale Kampf der Rußlandtürken**“. Ein Beitrag zur nationalen Frage in der Sowjetunion. Berlin 1936.

سینگ دەقابر 1936نچی یىلغی سانندا «ساویت ایمپەریالیزمینگ شرقی تورکستانغا تجاوزی» باشلقلی مهم بر مقاله باسیلیب چیقدی. تورك، روس، اینگلیز وە آلمان منبعلارندان فائدەلەنە بیلو امکانینی حائز بر ملتداشمز طرفندان یازیلغان وە شرقی تورکستاننگ حاضرغی وضعیتی وە اوچراديغی فجاعتینی مطبوع حجتلەرگە تایاناراق آگلاتا تورغان بو آلمانچا مقاله شو جملەلەر ایله آیاقلانادر: «خلقنگ بوتون طبقەسی قاتناشیغی ایله یاسالغان قوزغالان محقق شرقی تورکستان تورکلەرندەکی ملی تویغونك زورایوونا اخدمت ایتمشدر.

شرقی تورکستان یالغز آسیا قطعەسینا کیرو امکانینی یاراتقان تەخنیکی ترقیات آرقاسنداغنا ایمەس، اورتا آسیادا بویوك دولتلەر حدودینگ اوزگەریشی حادثەسیلەدە کون کوندەن جهان وقوعاتی بحثندە بویوك اهمیت قازانماقدادر. توغرودان توغرو ساویت روسیا رقیبی بولغان یاپونیا آرتیق (روسیانگ بورونغو رقیبی) اینگلتەرەنی اوزدی. یاپون نفوذینگ ایچکی موغولستانغا یاییلیشی ایله شرقی تورکستان بربریله حسابلاشماقچی بولغان ایکی بویوك دولتنگ کیگ چیگەرەلەری حالینە توشمشدر.» (*).

3) تورکولوغ پروفەسور دوقتور یەشکه طرفندان بەرلیندە چیقاریلاتورغان „Die Welt des Islams“ («اسلام دنیاسی») نام علمی مجموعەنگ 1936نچی یىلغی 18نچی جلدینگ 122-131نچی بیتلەرندە، روسیا اسارتندەکی ایدیل-اورال، تورکستان وە آذربایجان کبی تورك أولکەلەری سیاسی مهاجرلەرینگ آینیقسا آلمانیا مرکزندە چیقارغان وە چیقارایاتقان ملی نشریاتی — مجموعە، غازیتا، رسالە وە کتابلاری مندرجاتی حقندا عمومی معلومات بیروچی: «ساویتلەر اتفاقی تورکلەرینگ بەرلیندەگی سیاسی نشریاتلاری» („Berliner politische Veröffentlichungen der Türken aus der Sowjetunion“) سرلوحەلی پەك مهم بر مقاله باسیلمشدر. بو مقاله تورکچەنی مکمل

(*) U. F. Temir: „Das Vordringen des Sowjetimperialismus in Ostturkestan“. („Ost-Europa“, Dezember 1936, S. 180—190.

بیلوچی، یعنی کیگ تورك عالمینگ بوتون شیوەلەریگە آشنا، پەك مستعد آلمان یاشلارندان بەنتسینغ (Johannes Benzing) طرفندان یازیلمشدر.

ینە شو «اسلام دنیاسی»نگ 141-142نچی بیتلەرندە تورکولوغ پروفەسور دوقتور یەشکەنگ «یاش تورکستان»نگ آلمانچا نشریاتی — یەنا دارالفنونی مأذونی یورتداشمز زاهد قاسم اوز بولاقنگ «تورك آنا یاساسی سیستەمی» „Das türkische Verfassungssystem“ نام علمی اثری حقنداغی قیمتلی مطالعەسینی اوقودوق. پروفەسور یەشکەگە کورە، چالیشقانلق ثمرەسی بولغان زاهد قاسم اوز بولاق دوقتوراسی تورکیە قانون اساسیسینی تیکشیروچیلەرنی تدقیقاتە قیزیقترارلق قیمتنی حائز بر اثردر.

4) آلمانیانگ کوندەلیك غازیتالارندادا مملکتمزلە علاقەدار تورلو خبر وە یازولار سیق-سیق اوچراتیلماقدادر. کوبرەك مرکزی غازیتالاردا کورولە یاتقان بو یازولار جهان سوغوشی چاغی اسیر اولاراق تورکستانغا آلیب باریلغان آلمان ضابطلاری خاطرەلەریدر. بوندای یازولاردان بریسیدە بەرلیندە چیقاتورغان „Der Angriff“ دیگەن کوندەلیك غازیتانگ 30.12.36دان 26.1.37 تاریخە قادار چیققان سانلارندا „Tamara, Kameraden in Turkestan“ سرلوحەسی آستندا تفرقە حالندا باسیلدی. تورکستانغا اسیر اولاراق بارغانلاردان R. O. Suschall دیگەن بر آلمان طرفندان یازیلغان وە کوبرەك سوغوش اسیرلەرینگ تورموشینی تصویرلەیتورغان بو یازولارغا تورکستان خریطەسیلە تورکستانغا عائد تورلو رسملەردە قوشولوب باسیلغاندر.

آلمانیا مرکزندە کوندە ایکی تاپقیر چیقاتورغان آتاقلی غازیتالاردان („Deutsche Allgemeine Zeitung“) نگ 9.3.37 تاریخلی ایرتەلەبکی (113نچی) سانندا، شو غازیتا موسقوا مخبرینگ „Balchasch-Kupfer“ باشلقلی بر مقالەسی بار. تورکستان خریطەسیلە برابر باسیلغان بو مقالەدە بالقاش کولینك شمالندا قورولایاتقان رنگلی معدن صنایعی وە بو صنایعنك ساویت روسیا خوجالغندا وە حربی قورولوشندا توتاجاغی

اورنی حقندا معلومات بیریلمه کده‌در.

5) مملکتمزنی علاقه‌دار ایته‌تورغان آلمانچا نشریاتنی آتارکه‌ن شرقی تورکستانداغی سوڭغو وقعه‌لار حقندا تورلو معلوماتنی حاوی شو اوچ آلمانچا اثرنی‌ده ذکر ایتمەك لازم کیله‌در:

1) Sven Hedin: „**Die Flucht des großen Pferdes**“. Leipzig, Brockhaus, 1935, 262 S. Geh. 6,50, Ganzl. 8,— RM.

2) Georg Vasel: „**Flammen in der Wüste. Erlebnisse eines deutschen Flugpioniers in Innerasien**“. Berlin, Ullstein. 1936. 265 S. Geb. 4,—, brosch. 3,20 RM.

3) Peter Fleming: „**Mit mir allein**“. Berlin, Rowohlt. 1936. 322 S. Geb. 7,50, kart. 6,50 RM.

اسویچلی سیاح سوەن هەدین یوقاریدا ذکر ایتلگه‌ن اثرنده مرکزی ختای ایله شرقی تورکستانی بیرله‌شتره‌جه‌ك یوللار سالو ایشله‌رینی تیکشیرو مقصدیله ختای مرکزی حکومتینك 1933نچی یبلی شرقی تورکستانغا یوللاغان هیئتینڭ علمی تدقیقاتی سیراسندا او زمان شرقی تورکستاندا یوز بیرگه‌ن وقعه‌لاردان بحث ایته‌در.

گەئورغ وازەل ایسه شانخای-پەکین-چوۋگوچه‌ك آراسندا هوا یولی قورماقچی بولغان آلمان-روس هوا قاتناشیق قورومی („Eurasia“)نڭ پلانینی تطبیق مقصدیله شرقی تورکستانغا بر اوچقوچ سیاحتی تجربه‌سی یاساغان آلمان مهندسی‌در. شرقی تورکستاندا „GPU“ آگه‌نتله‌ری طرفدان 13 آی قاماقتا آتیلغانلغینی سویله‌وچی بو مهندس، یوقاریدا آتالغان نشریاتندا، شرقی تورکستاندا کورگه‌ن وه‌باشندان کیچیرگه‌نله‌رین آڭلاتادر.

پەتر فلەمینغ بر اینگلیز ژورنالیستیدر. شرقی تورکستان سیاحتندان قایتقاندان سوڭ اوز آنا تیلنده „News of Tartarie“(*)(London. Cape. 1936) نام بر اثر یازیب ایدی. بو اثر „Mit mir allein“ نامیله آلمان تیلنده‌ده نشر ایتلمشدر.

فلەمینغ سیاحتی „Tartaren-Nachrichten“ باشلغی ایله „Frankfurter Zeitung“دا شو یبل فیورال اورتالارندان بیری تفرقه ایتلمه کده‌در.

ع.

(*) «تاتاریا خبرله‌ری» دیمه‌کدر. ایسکی آوروپادا شرقی تورکستاننی «تاتاریا» دیب آتارلاردی.

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولليازمىلار ئامبىرى

قازاغستاندا مکتبله‌ر — قازاغستان فرقه قومیته‌سینڭ 7نچی توپلانیشی قازاغستان مکتبله‌ری حقندا توبه‌نده‌گی معلوماتنی بیره‌در:

1936/37نچی اوقو یبلندا قازاغستانداغی مکتبله‌ر سانی 7578 بولوب، اولارنڭ 3929ی قازاق مکتبله‌ریدر. اوقوچیلار سانی 872 370 بولوب، اولارنڭ 342 638ی قازاق؛ بو 342 638 اوقوچی بالانڭ 313 966سی باشلانغیچ مکتبله‌رده وه 28 672سی اورتا لاو وه اورتا مکتبله‌رده اوقور ایکه‌نله‌ر. قازاغستاندا بار 2350 تورت یبللق باشلانغیچ مکتبنك 1190ی قازاقلارغا مخصوص‌در. اورتا لاو قازاق مکتبله‌ری سانی 237؛ اورتا قازاق مکتبله‌ری سانی ایسه 48 گنه‌در.

معلمله‌ر حاضرلایتورغان 27 پەداغوژی تەخنیکوم ایله 6 پەداغوژی اینستیتوت وه دولت دارالفنونده اوقوماقدا بولغان 9626 کشیدەن 5971ی قازاق ایکه‌ن. («قازاغستانسکایا پراودا» 37 .1 .27).

قومیسیون ایله‌گنده‌ن اوته بیلگه‌ن ساویت معلمله‌ری

بر نیچه وقتدانبه‌ری تورکستاندا ساویت معلمله‌رینڭ وظیفه‌له‌رینه یاراب-یاراماسلیغی جهتینی تیکشیرو قومیسیونلاری آتلی بر هیئت ایشله‌مه‌کده‌در. «یاش تورکستان»دا سوڭ بر نیچه ساندا بو حقدا خبر بیریب کیلمه کده‌در. «قازاغستانسکایا پراودا»نڭ 37 .2 .4 تاریخلی ساندا چیققان بر یازیدا قازاغستاندا 20 میڭ معلم بارلیغی، بونڭ 14 میڭی اوتکه‌ن فیورال آیی سوڭینا قادار قومیسیون تیکشیرووندەن کیچکه‌ن بولووی کیره‌کلگی آلغا سورولەدر.

برنچی غینوارغا چاقلی کورسه‌تیلگه‌ن 14 میڭ معلمدەن 4107 گنه‌سی قومیسیون تیکشیروندەن کیچکه‌ن. مه‌نه بو تیکشیرودەن کیچکه‌ن 4107 ساویت معلمینك 841 گنه‌سی خلق معلمی لقبینی یوروتو حقینی قازانغان. قومیسیون 1962 کشینی معین وقتدا حاضرلانیب تەخنیکومله‌ر

بليمى درجەسندە امتحان بيرو شرطى بيلەن اوقوتوچيلق خدمتندە قالديرغان. هەلە، غازيتا تورلو ييرلەردەكى قوميسيون هيئتلەرى ايشلەمەسينى قانيقترماسلق درجەدە يامان تاپادر. مثلا شرقى قازاغستان ولايتى قوميسيونى «سوڭ درجەدە يامان ايشلەگەن»، آقتوبە ولايتى قوميسيونى يوقلاماغا ايكنچى درجەدە اهميتى بولغان بر ايش ديب قاراغان.

هەرچند غازيتا قوميسيون طرفدان معلملك ايشندە قالديريلغانلارنك يوزدە 47سى وقتليچا معلملكدە قالديريلغان كشيلەر بولغانينى يازماقدا ايسەدە، يوقاريداغى اوز مثالى، يعنى 4 ميڭ كشينڭ 800 گنەسى حقيقى معلملك حقوقينى قازانا بيلگەنى بو سوڭ ادعاسينڭ وضعيتدەكى فجاعتنى يومشاتو اوچونگنە بولغانينى كورسەتەدر...

درس قوراليسز ساويت مكتبى

«توركمەنسكايا ايسكرا» غازيتاسى 6. 2. 37 تاريخلى سانندا، «مكتبلەر درس قوراليسز» باشلوغى آستندا چيققان بر يازيسندا، «ساويت مكتبينڭ بالخاصە يەڭى مكتبلەرنڭ هەر جهتدەن تولوق تأمين ايتيلگەن بولووى كيرەك ايدى. فقط توركمەنستاننڭ يەڭى مكتبلەرى حالادە معارف قوميسارلغى نظر دقتى تيشندا قاليب باراددر» ديب يازديغى كبى مكتبلەرنى درس قورالارى بيلەن تأمين ايتو ايشينڭ آلغا باسماغانلغينى، فرقە قوميتەسى طرفدان چيقاريلغان قرارغا رغماً معارف قوميسارلغندا هەر طرف سو باسقانداي جيم-جيت بولغانينى، 1936/37نچى اوقو ييلينك ايكنچى يارميسنە كيچيلديكى حالدا كوب مكتبلەرنك درسلك، درس قوراليسز قالا بارا ياتقانينى بيلديرەدر. مثلا بو اوقو ييلى باشندا ايلك مكتبكە كيروچى بالالار اوچون حاضرلانووى كيرەك بولغان آيريم حرفلەر قارتونلارى ييل اورتاسندان، بالالار يوز بلا بيلەن حرفلەرنى اوگرەنب بيتكەندەن سوڭغنا حاضرلانيب ساتيشغا چيقاريلغان. 10 ميڭ دانە حاضرلانغان برنچى وە ايكنچى ييل درسلكلەرى، 2 ميڭ نسخە حاضرلانغان حساب درسلگى مطبعە يير تولاسندا چوروب ياتادر. معارف قوميسارلغى

قوميسيونى «ياخشى باسيلماغان، ياخشى تيكيلمەگەن» بهانەسيلە كتابنى مطبعەدان آلماي قالديرغاندا بالالار بوتون ييلنى درسلكسز كيچيرگەنلەر.

يالغز درسلك جهتندەنگنە ايمەس، مكتب وە درس اوچون كيرەكلى بوتون جهتلەر عينى حالدادر. بوتون توركمەنستان كولەمندە قومسومول معلملەر ييغينى توپلانغان. بو توپلانيشغا قاتناشقان كەركى، قهقە، مەرو، چارجوى، قارا بوغاز كول، قزيلشهر وە باشقا دائرەلەر معلملەرندەن هيچ برىدە اوز مكتبينڭ درسلك، درس قورالى وە باشقا كيرەكلى نەرسەلەر بيلەن تولوق تأمين ايتيلگەنلگينى سويلى آلماغان.

توركمەنستان مركزى عشق آباد رايونداغى قيپچاق آوولينك تولوق بولماغان اورتا مكتبندە، درسلك، باشقا درس قورالى بوتونلەى ديەرلك يوق، حتى دفتردە تاپيلمايدر. حتى عشق آبادنڭ اوزندەكى مكتبلەردەن 18نومرولو مكتبدە هەر جنس درس قوراليغا سوڭ درجەدە احتياج بارليغينى يازوچى ساويت غازيتاسى محررى 7، 16، 17، 19 نومرولو عشق آباد مكتبلەرينكدە عينى وضعيتدە ايكەنلگينى قيد ايتەدر.

مكتب سانلارى كورسەتب نطق سويلەب كوز بوياقچيلق ايتوچى ساويت روسيا نەيرەڭبازلارى پروپاغاندا نطقلارينى سويلەركەن بو جهتلەرنى كورمەيدر، داها توغروسى كورمەك ايستەمەيدرلەر.

«يەڭى الفبا» اطرافندا — ساويتلەر اتفاقى مركزى اجرا قوميتەسى 7نچى مارت، توپلانيشندا شمالى روسيادا انقلابغاچا «الفبا»سز ياشاب كيلگەن تورلو كيچيك خلقلارنڭ «لاتين الفباسى» اورنينا نوقول روس الفباسى قوللانيشلارى حقندا قرار چيقارغان. عينى توپلانيشندا مركزى اجرا قوميتەسى «ملتلەر شوراسى»نڭ توركمەنلەر اوچون ياراتيلمش «اوزگەرمەس الفبا» حقنداغى قرارينى تصديق ايتمشدر. («ايزوەستيا» 8. 3. 37).

توركمەنلەر اوچون «اوزگەرمەس الفبا» («стабильный алфавит») ديگەنى نيمە ديمەك؟ آڭلاشيلمادى. عجبا قيزيل شيطانلار توركستان توركلەرينە اوز طرفلاريندان زورلە قبول ايتديريلگەن «لاتين الفباسى» اوستندە خلقمزنى پارچالاو يولندا يەڭى اويونلار چيقارماقچى بولادرلارمى؟

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ابن سینانك روحیاتی حقندا

استانبولدا چیقاتورغان کوندەلیك غازیتالاردان «جمهوریت»نگ 6. 3. 37 تاریخلی سانندا خبر بیریلدیگینه کوره، قیمتلی فلسفەچیلەردەن دوچەنت حلمی ضیا أولکەن یکنگ 5. 3. 37دە، استانبول اونیوەرسیتەسی ادبیات فاکولتەسندە پرونەسورلق امتحانی یاپیلمشدر. فلسفەجی حلمی ضیا أولکەن بیك موفقیتله بیردیگی بو امتحان اوچون «تورك‌ـاسلام روحیاتنداغی تکاملگ غرب اورتا زمانینا تأثیری» اسمی آستندا بویوك بر تەز حاضرلامشدر وە بو تەزینی ادبیات فاکولتەسی دەقانلیغینا بیرمشدر. اوندان باشقا ایمدیگەچە نشر ایتدیکی 19 فلسفی اثرینگدە لیستەسینی امتحان قومیسیونینا تاپشیرمشدر. بوندان سوگرالدا اونیوەرسیتە رەکتوری جمیل بیلسەل، فاکولتە دەقانی ابراهیم حقی ایلە فلسفە شعبەسی تورك وە اجنبی بوتون پروفەسورلارنگ حضورندە «ابن سینانگ روحیاتی حقندا» بر ساعت بیش دقیقە سورگەن بر درس بیرمشدر. حلمی ضیا بیك کیرەك بو درسی، کیرەك سوڭ فلسفی اثری اوستندە پرونەسورلار ایلە امتحان هیئتینگ بیرگەن سوراقلارینا قانیقارلق جوابلار قایتارمشدر. ساعت 17 گە قادار دوام ایتکەن امتحان نتیجەسندە امتحان قومیسیونی دوچەنت حلمی ضیا بیکنك مساعیسینی وە فلسفی اثرلەرینی شایان تقدیر تاپیب، اونی پروفەسورلق درجەسینە کوتەرونی موافق کوروب، کیفیتنی فاکولتە دەقانلیغی آرقالی رەکتورلققا بیلدیرمشدر.

*

تاتارستاندا ملی عالم وە معلم قادرولاری

اوستومزدەگی یلنك برنچی غینوارندا اعلان ایتلگەن رسمی معلوماتە کورە تاتارستانداغی بوتون عالم وە معلم قادرولاری توبەندە گیچەدر: بر آقادەمیك، 132 پروفەسور، 231 دوچەنت (پرونەسور اورونباساری)، 333 آسیستەنت (پروفەسور یاردەمچیسی)، 357 علم خادمی وە 170 آسپیرانت (پروفەسورلققا حاضرلانوچی)؛ بوتون بو 1224 عالم وە معلمدەن 246سی (او جملەدەن 10 پروفەسور وە 55 دوچەنت) تاتارلاردان ایمش. («پراودا» 37 .3 .1).

تورکیە خبرلەری:

تورکیەدە اورتا مکتب وە لیسەلەر

تورکیە معارف وکالتی اورتا تدریسات عموم مدیرلیگینچە تثبیت ایدیلەن رقملارا گورە، تورکیەدە 36 لیسە، 11 معلم مکتبی، 109 اورتا مکتب واردر. (بو رقملارا اورتا اختصاص وە مسلك مکتبلەری داخل دە گیلدر).

لیسەلەردە 647، معلم مکتبلەرندە 89، اورتا مکتبلەردە 774 شعبە آچیلمشدر. لیسەلەریگ آلتیسی قیز، اون اوچی ایرکەك، اون یدیسی قاریشیق لیسەدر. معلم مکتبلەرندەن بیشی قیز، آلتیسی ایرکەك‌در (قاریشیق معلم مکتبی یوقدر). اون بر قیز، اون دوقوز ایرکەك، 79 قاریشیق اورتا مکتب موجوددر.

لیسەلەردەن یگیرمی دوردی یاتیلی، اون ایکیسی یاتیسز، معلم مکتبلەرینك هەپسی یاتیلی، اورتا مکتبلەریگ دوردی یاتیلی، یوز بیشی یاتیسزدر. یاتیلیلاریگ یکونی 39، یاتیسز لارك 117در.

لیسەلەردە 263 قادین، 830 ایرکەك، معلم مکتبلەرندە 89 قادین، 106 ایرکەك، اورتا مکتبلەردە 387 قادین، 1047 ایرکەك معلم وە ینە لیسەلەردە 7715 قیز، 26 832 ایرکەك، معلم مکتبلەرندە 3027 قیز، 1367 ایرکەك، اورتا مکتبلەردە 8887 قیز، 28 960 ایرکەك طلبە واردر. قادین معلملەر 739، ایرکەك معلملەر 1983، قیز طلبە 19629، ایرکەك طلبە 57 159در. بوتون معلم یکونی 2722، طلبە یکونی 76 788 بالغ اولماقدادر.

لیسەلەردە 942 پاراسز، 3191 پارالی، معلم مکتبلەرندە 2200 پاراسیز، 34 پارالی، اورتا مکتبلەردە 58 پاراسز، 281 پارالی یاتیلی طلبە موجوددر. پاراسز یاتیلی طلبە 3200، پارالی یاتیلی طلبە 3506 اولاراق تثبیت ایدیلمشدر. («اولوس» „Ulus“, Ankara, 18. 2. 37.)

Verantwortlich für Verlag und Redaktion: Dr. Tahir Schakir, Berlin-Wilmersdorf
Druck: Sonnendruckerei G. m. b. H., Berlin-Charlottenburg 4
مسئول مدیری: دوقتور طاهر شاکر.

Yach Turkestan

Mars 1937 (Le Jeune Turkestan) No. 88

Revue mensuelle

Organe de défense nationale du Turkestan

Rédacteur en Chef: **Mustafa Tchokaï - Oghly**

بولیمزغا توغرو کیلگەن بوتون یازولار اوچون مجموعەمزنگ بیتلەری آچیقدر. باسیلماغان یازولار قایتاریلماس.

آبونە شرطلەری:

ییللغی 100 فرانسز فرانقی، آلتی آیلغی 60 فرانق، اوچ آیلغی 30 فرانق.

«تورکستان تورك گەنچلەر برلگی» نشریاتی

استانبولداکی «تورکستان تورك گەنچلەر برلگی» قریمای جعفر سید احمد بیگنگ برلك سالوندا «مفکوره وە مفکورەنگ فرد وە جمعیت حیاتنداکی تأثیری» موضوعندا ویردیگی قونفرانسینی 31 بیتلك کتابچا حالندا نشر ایتمشدر.

•

باشقارمامزغا کیلگەن اثرلەر:

1) **Annali** del R. Istituto Superiore Orientale di Napoli, Vol. VIII. Fasc. III—IV. 1936.

2) **„Die Welt des Islams“**, Zeitschrift für die Entwicklungsgeschichte des Islams besonders in der Gegenwart. Herausgegeben von Prof. Dr. G. Jäschke. Band 18, S. 148. Berlin 1936.

3) **The Nagoya Muslim Mosque.** A Souvenir Booklet, issued in commemoration of the opening ceremony of the Nagoya Muslim Mosque. January 1937.

مجموعەمزغا تیدشلی هەر تورلو یوللانمالار اوچون آدرەس:

Mustafa Tchokai-Oghly

7, Square de la Fontaine

Nogent s. Marne (Seine)

France